

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIKLA
İLGİLİ FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN VE BAŞA ÇIKMA
STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ: BUCA EĞİTİM
FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

İNAN AYDIN

İzmir
2021

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIKLA
İLGİLİ FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN VE BAŞA ÇIKMA
STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ: BUCA EĞİTİM
FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

İNAN AYDIN

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ KÜRŞAT ARSLAN

İzmir

2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Üniversite öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin ve başa çıkma stratejilerinin incelenmesi: Buca Eğitim Fakültesi örneği” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu razı olduğumu bildiririm.

12/03/2021

İnan AYDIN

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 06/04/2021

Tez Başlığı:

**Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkla İlgili Farkındalık Düzeylerinin
ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi: Buca Eğitim Fakültesi Örneği**

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 34 sayfalık kısmına ilişkin, 06.04/2021 tarihinde tez danışmanım tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 1.2 tür.

• <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz

Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☐

☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☒ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☒ Altı (6) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒	
EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd içinde. ☒	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : İnan AYDIN
Öğrenci No : 2018950203
Anabilim Dalı : BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ EĞİTİMİ
Programı : BİLGİSAYAR VE ÖĞRETİM TEKNOLOJİLERİ ÖĞRETMENLİĞİ
Statüsü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

ÖĞRENCİ

DANIŞMAN

İnan AYDIN

Dr. Öğr. Üyesi Kürşat ARSLAN

06/04/2021

06/04/2021

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu () işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin çıktılanmış ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez çalışmamın her aşamasında desteğini her an hissettiğim değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kürşat ARSLAN'a çok teşekkür ederim. Tez çalışmama öneriler katkı sağladıkları için Doç. Dr. Zafer TANEL hocama, Dr. Öğr. Üyesi Fatih SALTAN hocama ve eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan tüm hocalarıma da ayrıca çok teşekkür ederim.

Desteğini her zaman hissettiğim anneme, tez çalışmam boyunca motivasyon kaynağım olan kardeşim Dilber'e ve tüm aileme çok teşekkür ederim.

İnan AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	Vii
ABSTRACT.....	Viii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu.....	2
1.2.Problem Cümlesi.....	5
1.2.1.Alt Problemler.....	5
1.3.Amaç	6
1.4.Önem.....	7
1.5.Sınırlılıklar	8
1.6.Varsayımlar.....	8
1.7.Tanımlar ve Kısaltmalar	8
BÖLÜM II	9
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1.Zorbalık Kavramı.....	9
2.2.Siber Zorbalık Kavramı	11
2.2.1.Siber Zorbalık Türleri	12
2.2.2.Siber Zorbalık Araçları ve Ortamları	13
2.2.3.Siber Zorbalığın Ortaya Çıkardığı Problemler(Etkileri)	15
2.3.Geleneksel Zorbalık İle Siber Zorbalık Arasındaki Farklar.....	15
3.Siber Zorbalık Farkındalığı.....	16
3.1.Öğrenci Farkındalık Durumu	17
3.2.Öğretmen ve Öğretmen Adayı Farkındalık Durumu	18
4.Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri	21
BÖLÜM III	26
YÖNTEM	26
3.1. Araştırmanın Modeli.....	26
3.2. Çalışma Grubu	26
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları	26
3.3.1.Kişisel Bilgiler	27
3.3.2. Öğretmenler için Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği.....	27
3.3.3. Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği	28
3.4. Verilerin Analizi	28
3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği	30
3.6.Araştırmacının Rölü.....	31

BÖLÜM IV	32
BULGULAR.....	32
4.1.Katılımcılara Ait Demografik Bulgular	32
4.2.Siber Zorbalık Farkındalık Düzeyleri ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişki.....	37
4.3.Siber Zorbalık Farkındalık Durumlarına İlişkin Bulgular	37
4.4. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejilerine İlişkin Bulgular	45
BÖLÜM V	55
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	55
5.1. Tartışma	55
5.1.1.Farkındalık Boyutuna İlişkin Tartışma	56
5.1.2. Başa Çıkma Boyutuna İlişkin Tartışma	61
5.2.Sonuçlar ve Öneriler	66
KAYNAKÇA.....	72
EKLER.....	84
EK 1.ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ	84
EK 2. UYGULAMA İZİNLERİ	85
EK 3. ETİK İZİN	86
EK 4. ÖLÇME ARAÇLARININ UYGULANMA İZİNLERİ.....	87
EK 5. KİŞİSEL BİLGİ FORMU VE ÖLÇEKLER	88

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri	23
Tablo 2 Siber zorbalık farkındalık durumlarının ve başa çıkma stratejilerinin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk normallik testi sonuçları	29
Tablo 2. 1 Öğretmen adaylarının eğitim gördükleri bölüme ve bölümün puan türüne göre dağılımı	32
Tablo 2. 2 Öğretmen adaylarının cinsiyete göre dağılımı	33
Tablo 2. 3 Öğretmen adaylarının siber zorbalığı duyma/duymama durumuna göre dağılımı	33
Tablo 2. 4 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama durumuna göre dağılımı	33
Tablo 2. 5 Öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresine göre dağılımı	34
Tablo 2. 6 Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama durumlarına göre dağılımı	34
Tablo 2. 7 Öğretmen adaylarının kullandığı sosyal medya hesap sayısına göre dağılımı	34
Tablo 2. 8 Öğretmen adaylarının sosyal medyada kimlik gizleme/gizlememe durumlarına göre dağılımı	35
Tablo 2. 9 Öğretmen adaylarının anne-baba çalışma durumuna göre dağılımı	35
Tablo 2. 10 Öğretmen adaylarının anne eğitim durumuna göre dağılımı	35
Tablo 2. 11 Öğretmen adaylarının baba eğitim durumuna göre dağılımı	36
Tablo 2. 12 Öğretmen adaylarının kardeş sayısına göre dağılımı	36
Tablo 3. 1 Siber zorbalık farkındalık durumu ile siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri arasındaki korelasyona ilişkin bulgular	37
Tablo 4. 1 Tüm öğretmen adaylarının farkındalık düzeylerine ilişkin bulgular	37
Tablo 4. 2 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis testi H sonuçları	38
Tablo 4. 3 Bölümlerin grup içi siber zorbalık farkındalık durumuna ilişkin bulgular	38
Tablo 4. 4 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	40
Tablo 4. 5 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	40
Tablo 4. 6 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	41
Tablo 4. 7 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları	41

Tablo 4. 8 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	42
Tablo 4. 9 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	42
Tablo 4. 10 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	42
Tablo 4. 11 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	43
Tablo 4. 12 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	43
Tablo 4. 13 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	44
Tablo 4. 14 Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Anova testi sonuçları	44
Tablo 5. 1 Tüm öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyine ilişkin bulgular	45
Tablo 5. 2 Siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinde başvurulanan stratejilere ilişkin bulgular	45
Tablo 5. 3 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	47
Tablo 5. 4 Bölümlerin grup içi siber zorbalıkla başa çıkma durumlarına ilişkin bulgular ...	47
Tablo 5. 5 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	48
Tablo 5. 6 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	49
Tablo 5. 7 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	49
Tablo 5. 8 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	49
Tablo 5. 9 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	50

Tablo 5. 10 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları.....	50
Tablo 5. 11 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları	51
Tablo 5. 12 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları.....	51
Tablo 5. 13 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	52
Tablo 5. 14 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	52
Tablo 5. 15 Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları	53
Tablo 5. 16 Siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin bulgular	53

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBALIKLA İLGİLİ FARKINDALIK DÜZEYLERİNİN VE BAŞA ÇIKMA STRATEJİLERİNİN İNCELENMESİ: BUCA EĞİTİM FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının sanal zorbalık farkındalık düzeylerini ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeylerini belirlemektir. Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyleri çeşitli demografik değişkenler açısından ele alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu; 2019-2020 eğitim öğretim yılında, İzmir ili Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim gören 324'ü kadın, 147'si erkek olmak üzere 471 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu çalışma, öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık durumlarının ve başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi amacıyla betimsel yöntemlerden tarama (survey) modelinin kullanıldığı nicel bir çalışmadır. Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık durumunu tespit edebilmek için Ayas ve Horzum (2011) tarafından geliştirilen “Öğretmenler için Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği” ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerini tespit edebilmek için Koç ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen “Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeklere ek olarak öğretmen adaylarının demografik bilgileri “Kişisel Bilgiler” formu ile toplanmıştır. Çalışma ile ilgili veriler SPSS 25.0 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden iki gruplu değişkenler normallik testi sonucunda normal dağılım göstermediğinden parametrik olmayan testlerden Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Üç ve daha fazla gruplu değişkenler de normal dağılım göstermediğinden veriler parametrik olmayan testlerden Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir. Kardeş sayısı değişkeninin farkındalık boyutunda normallik değerleri normal dağılım gösterdiğinden Anova testi uygulanmıştır. Araştırma sonunda öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın diğer bulguları tartışma bölümünde ele alınıp yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, öğretmen adayı, siber zorbalık farkındalığı, siber zorbalıkla başa çıkma, siber zorbalıkla baş etme

ABSTRACT
EXAMİNING CYBERBULLYİNG AWARENESS LEVELS OF UNIVERSITY
STUDENTS AND THEIR COPİNG STRATEGİES: EXAMPLE OF BUCA
FACULTY OF EDUCATION

The aim of this study is to determine pre-service teachers cyberbullying awareness levels and their knowledge of strategies for dealing with cyberbullying. Cyberbullying awareness levels and knowledge of strategies for coping with cyberbullying were discussed in terms of various demographic variables. The study group of the research; In the 2019-2020 academic year, there are 471 teacher candidates, 324 of whom are female and 147 are male, studying in 4th grade at Dokuz Eylul University Buca Education Faculty in Izmir province. This study is a quantitative study in which the survey model, one of the descriptive methods, is used to determine the cyberbullying awareness of pre-service teachers and their coping strategies. The "Virtual Bullying Awareness Scale for Teachers" developed by Ayas and Horzum (2011) was used to identify the cyberbullying awareness status of prospective teachers. The "Scale to Deal With Virtual Bullying" developed by Koç and others (2016) was used to identify strategies for teacher candidates to deal with cyberbullying. In addition to the scales, the demographic information of the teacher candidates was collected with the "Personal Information" form. The data related to the study were analyzed with SPSS 25.0 program. Two-group variables from the independent variables of the study were analyzed with the Mann-Whitney U test from non-parametric tests because they did not show normal distribution as a result of the normality test. Since variables with three or more groups did not show normal distribution, the data were analyzed using the Kruskal-Wallis H test, one of the non-parametric tests. Since the normality values in the awareness dimension of the number of siblings variable showed normal distribution, the Anova test was applied. At the end of the study, it was determined that the level of cyberbullying awareness of prospective teachers and the level of strategy knowledge for dealing with cyberbullying were moderate. Other findings of the study were discussed and interpreted in the discussion section.

Keywords: Teacher, teacher candidate, cyberbullying awareness, dealing with cyberbullying,

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günlük yaşamda insanlar birbirleriyle sürekli etkileşim halindedir. Bu etkileşim sonucu oluşan iletişimde olumlu durumların dışında olumsuz durumlarla da karşılaşmak mümkündür. Bu olumsuz durumlardan biri de zorbalık davranışdır. Zorbalık, sistematik olarak “başkasına kasıtlı olarak zarar verme, yaralama, rahatsızlık verme” olarak tanımlanmıştır (Olweus, 1997, s.497). Yapılan çalışmalarda zorbalık davranışlarının yapılma şekline göre fiziksel zorbalık (vurma vb.) ya da sözel zorbalık (lakap takma, hakaret etme vb.) (Kartal ve Bilgin, 2007; Olweus, 1997), duygusal zorbalık (eşyalara zarar verme) ve cinsel zorbalık (cinsellikle ilgili sözler) şeklinde kategorilere ayrıldığı görülmektedir (Karaman, Kepenekçi ve Çınkır, 2006).

Okullarda daha çok akranlar arasında görülen zorbalık olaylarının, teknolojinin hızlı gelişmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin buna paralel olarak gelişmesiyle birlikte daha çok yerini siber zorbalığa bıraktığı görülmektedir. Siber zorbalık alanında ilk çalışmaları yapan Bill Bellsey (2020) kendisine ait olan billbelsey.com web adresinde siber zorbalık kavramını, “iletişim teknolojilerini kullanarak, kişi ya da grubun başkasına zarar vermek amacıyla kasıtlı olarak tekrar eden düşmanca davranışlar” olarak tanımlamıştır. Diğer bir tanımda siber zorbalık, “web siteleri, anlık mesajlaşma, bloglar, sohbet odaları, cep telefonları, elektronik posta ve kişisel çevrim içi profiller aracılığıyla diğer bireylerin tehdit edilmesi, aşağılanması veya cinsel içerikli resimler ve mesajlar gönderilmesi” olarak tanımlanmıştır (Aktepe, 2013, s.35).

Bu zorba davranışlar hemen her yaştan, her cinsiyetten ve her ortamdan kişileri etkilemektedir. Olumsuz benlik algılar, depresif ve kaygılı olma ve düşmanca tavırlar sergileme gibi psikolojik sorunlara neden olmaktadır (Özkal, 2011). Siber zorbalık olaylarının teknolojik gelişmelerle birlikte artış göstermesi bu sorunun önemini artırmış, akademik çalışmaların sayısı da bununla birlikte artış göstermiştir. Bu nedenle zorbalık ve siber zorbalıkla ilgili gerekli çalışmaların yapılması ve önlemlerin alınması sağlıklı nesiller yetişmesi açısından faydalı olacaktır.

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, amaç, önem, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Teknolojik gelişmelerle birlikte gelişen ve değişen dünyada insanların hayatlarındaki alışkanlıklar ve kullandıkları teknolojiler de buna paralel olarak değişti. İlk başlarda daha yavaş ilerleyen teknolojik gelişmeler son 10 yılda ihtiyaçlar doğrultusunda çok daha hızlı bir şekilde artmış ve günümüzde ilerleme hızı zaman zaman takip edilemeyecek seviyelere gelmiştir. Bu teknolojik gelişmeler hayatı daha kolay bir hale getirmiştir. Arada kilometrelerin fark etmediği mesafelerden sevdiklerimizle görüntülü konuşmalar yapabiliyor, istediğimiz birçok haberi anında uzaktaki birine iletebiliyoruz.

Örneklerini kolayca çoğaltabileceğimiz birçok yararı olan teknolojinin siber zorbalığa kapı açan zararlı yönleri de bulunmaktadır. Teknolojinin yararlı yönlerini kullananların hayatını kolaylaştırdığı, teknolojileri amacı dışında kullananların ise hayatına olumsuz yansıdığı görülmektedir (Ayas ve Horzum,2012).

30 Eylül 2020 yılı itibari ile www.internetworldstats.com/stats.htm sitesindeki verilere göre 7.796.949.710 (yaklaşık 8 milyar) olan dünya nüfusunun 4.929.926.187'si (yaklaşık 5 milyar) internet erişimine sahiptir. Bu da yüzdelik olarak dünya nüfusunun %63,2'sine denk gelmektedir. Ülkemizde ise TÜİK 2020 verilerine göre 16-79 yaş arasında internet kullanım oranı %79 olarak açıklanmıştır. Görüldüğü üzere internet çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Günlük internet kullanım süresi ve yıllara göre internet kullanım süresi arttıkça interneti amacı dışında kullanma olarak tanımlanan problemlili internet kullanımının arttığı görülmektedir. Bu da siber zorbalık olaylarının artmasına neden olmaktadır (Türkoğlu, 2013; Ünver, 2016). İnternet bağımlılığının akıllı telefon kullanma süresini arttırdığı ve akıllı telefon bağımlılığına neden olduğu da görülmektedir (Karaca, 2017). Okul yöneticileri ile yapılan bir çalışmada öğrencilerin en fazla siber zorbalığı akıllı telefon aracılığıyla yaptığı ve bu siber zorbalık sebebinin kontrolsüz internet kullanımından kaynaklandığı belirtilmiştir (Erden, 2015).

Bilgisayar ve internet kullanımının yaygınlaşması, akıllı telefon kullanımının artması ile birlikte interneti her an yanımızda taşıma imkânı doğurmuştur. Teknolojinin yaygın olarak kullanılmasıyla beraber arkadaşlıklar da sanal ortamda kurulmaya başlamıştır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). İnternetin bu kadar kolay ulaşılabilir, yaygın hale gelmesi ve sosyal medya araçlarının bununla beraber sık kullanılması siber zorbalık olaylarının artmasına neden olmuştur (Göldağ, 2017).

Altay ve Özerbaş (2020)'ın ilköğretim 3 ve 4.sınıf öğrencilerinden oluşan 392 öğrenci ile yaptığı çalışmaya göre öğrencilerin tamamına yakını cep telefonuna sahip olduğunu,

%97'si internet bağlantısı olduğunu belirtmiştir. Bu öğrencilerin sosyal medya kullandığı ve telefonlarına tanımlanan internet paketi veya wifi ağıyla bağlandıklarını belirtmiştir. Bu da ailelerin çocukların internet kullanımını desteklediklerini göstermektedir. Yaş ve zihinsel olgunluk olarak algı düzeyi yetersiz olan çocukların internet ortamlarıyla erken karşılaşmaları ve kontrol edilmemeleri çocukların olumsuz durumlarla karşılaşmalarına ve ileride bu olumsuzlukların daha da artmasına neden olacaktır.

Özer ve Cemaloğlu (2016)'nın ortaokul öğrencileriyle yürüttüğü bir çalışmaya göre öğrencilerin düşük de olsa siber zorbalığa maruz kaldıkları belirtilmiştir. Öğrenciler sanal ortamda engelleme, zarar verme, cinsel zorbalık, telefon ve internet yoluyla rahatsız edilme, söylenti çıkarma, kullanılan cep telefonu ya da bilgisayarla alay etme gibi zorbalıklara maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Ortaöğretim okullarında yapılan başka çalışmaya göre öğrencilerin neredeyse tamamının bilgisayar, akıllı telefon ve kişisel internete sahip olduğu ve en fazla kullanılan teknolojik aletin akıllı telefon olduğu belirtilmektedir. Bu öğrencilerin günlük internet kullanımının 3 saati geçtiği ve öğrencilerin çoğunun okulda da internete bağlandığı belirtilmiştir. Öğrencilerin bu araçlar vasıtasıyla resimli mesaj ve video görüntüleri ile siber zorbalık yaptığı, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin akademik başarılarının düştüğü, ruh sağlığının olumsuz etkilendiği belirtilmiştir (Tunca,2019). Başka bir ortaöğretim çalışmasında da öğrencilerin yarısından fazlasının bilgisayar ve tablete sahip olduğu ve en fazla kullanılan teknolojik aracın akıllı cep telefonu olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler bilgisayarı video ve film izlemek için kullanırken, akıllı telefonu sosyal medya için aktif kullandıklarını belirtmişlerdir (Akkurt-Nurtan ve Evgin, 2019).

Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarda siber zorbalık olaylarının görüldüğü ve erkek öğrencilerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmüştür (Alyakut, 2017; Bayram ve Saylı, 2013; Dilmaç, 2009). İnam ve Öztürk (2018, s.29)'ün yaptığı çalışmada ise bunun tersi olarak kızların erkeklerden daha fazla siber zorbalık yaptığı gözlenmiştir.

Öğretmen ve öğretmen adaylarının siber zorbalık ile ilgili durumları incelendiğinde erkek öğretmen veya öğretmen adaylarının daha fazla siber zorbalık yaptığı görülmektedir (Dilmaç, 2009). Bu çalışmanın sonucunun tersi yönünde çıkan çalışmalarda bulunmaktadır. İnam ve Öztürk (2018, s.29) ve Yaman ve Çuha (2014, s.442)'nin çalışmalarına göre kadınların daha fazla siber zorba davranış gösterme eğiliminde olduğu belirtilmiştir. Ayas ve Horzum (2011, s.633)'un çalışmasına göre 97'si sınıf öğretmeni 43'ü branş öğretmeni toplam

140 öğretmen üzerinde yapılan çalışmaya göre öğretmenler arasında yaş, kıdem, branş ve cinsiyet açısından siber zorbalık algı durumları arasında anlamlı farklılık görülmemiştir. Gezgin ve Çuhadar (2012, s.96)'ın BÖTE bölümü öğretmen adaylarıyla siber zorbalık konusunda yaptığı çalışmaya göre BÖTE bölümü öğretmen adaylarının konu hakkında bilgiye ve kendilerini koruyacak stratejilere sahip olduğu saptanmıştır. Dikmen ve Çağlar (2017)'in çalışması bu çalışmayı desteklemektedir. Yapılan diğer bir çalışmada BÖTE branşındaki öğretmenlerin farkındalık düzeylerinin diğer branştaki öğretmenlerden yüksek olduğu, bununla beraber RPD bölümü öğretmenlerinin farkındalık düzeylerinin diğer branşlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir (Sezer, Yılmaz ve Karoğlu-Yılmaz, 2015). Bu sonuçlar ışığında tüm branş öğretmenlerinin BÖTE ve RPD öğretmenleri ile koordineli hareket etmesi faydalı olacaktır.

Ortaokul öğretmenleri ile yapılan bir çalışmada öğretmenlerin; hakaret, kişisel bilgilerin, resimlerin izinsiz kullanılması, cinsel taciz ve hesapların çalınması gibi siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu siber zorbalık sonucunda öğretmenlerin huzursuz olduğu ve üzüntü, korku ve kızgınlık hissettiği belirtilmiştir. Siber zorbalık karşısında önlem açısından yeterli olmadıklarını belirtmekle birlikte %60'ı hesabını güvene aldığını, %91'i önlem olarak şifre değiştirdiği, yaklaşık %30'unun internet bankacılığı, e-vatandaşlık hizmetlerini kullanmadıkları, online alışveriş yapmadıkları belirtilmiştir (Metin, 2017).

Ergenlerle yapılan çalışmada ergenlerin siber zorbalıkla baş etmekten ziyade riskleri azaltmaya yönelik cevaplar verdiği görülmüştür. Bunun yanında başa çıkma stratejisi olarak mesajları engellemek, kişileri engellemek, e-posta veya hesap değiştirmek, telefon numarasını değiştirmek ve sosyal paylaşım sitelerine üye olmamak gibi önemleler aldıklarını belirtmişlerdir (İnselöz ve Uçanok,2013). Siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin en çok arkadaşlarından ve ailelerinden yardım istediği en az yardım talebini öğretmenlerden ve okul yöneticilerinden istediği görülmektedir (Tunca,2019). Yapılan diğer bir çalışmada siber zorbalığa uğrayan gençlerin küçük bir kısmı profesyonel destek almakta, bunun dışındaki siber zorbalığa uğrayanların yetişkinlere bunu anlatmadığı görülmektedir. Bu da siber zorbalık olayları sonrası “okuldan kaçma, okula silah getirme, tutuklanma, yalnızlık, akademik başarıda düşüklük, sosyal ilişkilerde zayıflık, depresyon, anksiyete” gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu konuda aileye, okul yöneticilerine ve öğretmenlere büyük görev düşmektedir. Paydaşların bu konuda farkındalığa ve siber zorbalık konusunda başa çıkma stratejilerine sahip olmaları önem arz etmektedir (Aktepe, 2013, s.36).

Öğrenciler sosyal ortamda gerçekleştiremediği davranışları kimliği gizli olduğu için bu davranışları sanal ortamda rahatlıkla yapmakta ve teknolojinin olumlu yönlerinin kullanılmasını engellemektedir (Ateş ve Güler, 2016). Siber zorbalık yapan öğrencilere yönelik önleyici rehberlik programları uygulanmalı, sosyal ve sportif faaliyetlere yer verilmeli ve farkındalık düzeyi yüksek öğrencilerle akran grup rehberliği yapılmalıdır (Öztürk, Kutlu ve Atlı, 2014).

Literatür ışığında bakıldığında siber zorbalık, ilköğretim kademesinden üniversite kademesine kadar öğrencileri; öğretmen ve öğretmen adaylarını olumsuz yönde etkilemektedir. Okulda verimli bir eğitim ortamı ve toplumda buna bağlı olarak sağlıklı bir ortam oluşabilmesi için zorbalık olaylarının azalması, farkındalığın artırılması ve önlenmesi verimli sonuçları da beraberinde getirecektir. Bu konuda tüm öğretmenler dahil olmak üzere okuldaki tehlikeleri önceden sezen ve çalışmalar yapan RPD ve BÖTE öğretmenlerine önemli rol düşmektedir.

1.2.Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesini; “Üniversite öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeyleri ve başa çıkma stratejileri nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2.1.Alt Problemler

- 1.Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri nasıldır?
- 2.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ile siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyleri arasındaki ilişki nedir?
- 3.Öğretmen adayları siber zorbalıkla karşılaştıklarında hangi başa çıkma stratejilerini kullanmaktadır?
- 4.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, puan türü değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?
- 5.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?
- 6.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

7.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

8.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

9.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

10.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

11.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, sanal ortamda gerçek kimliği gizleyip/gizlememe değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

12.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

13.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

14.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

15.Siber zorbalık farkındalık düzeyleri ve başa çıkma strateji bilgi düzeyleri, kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık gösteriyor mu?

1.3.Amaç

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerini ve başa çıkma stratejilerini belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2019-2020 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi 4. sınıf öğretmen adayları oluşturmaktadır.

1.4.Önem

Günümüzde internete ulaşımın kolaylığı ve bununla beraber sosyal medya araçlarının sık kullanımı ile siber zorbalık olaylarının arttığı ve sorun haline geldiği görülmektedir (Karaca, 2017). Siber zorbalık, her yaştan insanı belirli bir düzeyde etkilerken, çocukları ve gençleri internet ve online teknolojileri yoğun kullanmalarından dolayı daha fazla etkilemektedir. Çocuk ve gençlerin en az %20'si en fazla %40 olmak üzere hayatlarının gençlik döneminde siber zorbalığın herhangi bir şekliyle karşılaşmaktadır (Aksaray, 2011, s.424). Siber zorbalık olaylarından sadece gençler değil aynı zamanda toplumun diğer kısımları da etkilenmektedir. Yürütülen bir çalışmada öğretmenlerin teknolojinin sağladığı bazı kolaylıkları kullanmaktan çekindiği ve endişe duyduğu görülmektedir (Metin, 2017). Siber zorbalık davranışı, siber zorbalığa maruz kalmış kişi üzerinde olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Toplumsal ilişkiler yönünden olumsuz etki yaratan siber zorbalık kişiyi “duygusal, sosyal ve psikolojik” yönden de olumsuz etkilemektedir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010, s.268).

Yukarıda sıralanan çalışmalar ışığında siber zorbalık ile mağdur etme ve maruz bırakma durumları tüm okul kademelerinde görülmektedir. Öğretmenlerle ilgili yapılan çalışmalarda öğretmenlerin siber zorbalık kavramını daha önce duydukları, buna maruz kaldıkları veya maruz kalanlara şahit oldukları tespit edilmiştir. Bu durumda öğretmenlerin, yaşadıkları deneyimi korku, kuşku ve endişe şeklinde ifade etmişlerdir. Diğer yandan sürekli gelişen teknolojinin hayatımızın bir parçası haline geldiği ve teknoloji kullanımının küçük yaşlara kadar indiği görülmektedir (Metin,2017).

Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağı (EBA) platformunda siber zorbalık konusunun önemine değinmiş “Siber Güvenlik Portalı” başlığı altında güvenli internet kullanımı, casus yazılımlara karşı önlemler, oyun bağımlılığı, siber zorbalık tehdidi ortaya çıktığında alınacak önlemler gibi konularla ilgili videolar ve oyun içerikleri eklemiştir. MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Genel Müdürlüğü tarafından aileler için de siber çocuklarını korumak için siber zorbalık kılavuzu yayımlanmıştır. MEB'in bu tehdide karşı önlemler almaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle MEB bünyesinde çalışacak olan öğretmen adaylarının sağlıklı nesiller yetiştirmesi için bu konuda bilgi sahibi olması önem arz etmektedir.

Siber zorbalıkla ilgili farkındalık ve başa çıkma stratejileri çalışmaları incelendiğinde çalışmaların daha çok öğrencilere yönelik yapıldığı görülmektedir. Öğretmen ve öğretmen adaylarını kapsayan çalışma sayısının az olduğu görülmektedir. Her branştan öğretmen

adaylarının katıldığı, siber zorbalık farkındalık ve başa çıkma stratejilerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma literatüre katkı sağlama açısından önem arz etmektedir.

1.5.Sınırlılıklar

Araştırma, İzmir ili Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları ile sınırlıdır.

1.6.Varsayımlar

- Katılımcıların ölçme araçlarına samimi ve doğru cevaplar verdikleri varsayılmıştır.
- Çalışma grubunun evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.7.Tanımlar ve Kısaltmalar

Zorbalık: “Bir birey veya grubun kendisini savunamayacak durumdaki bireylere yönelik olarak tekrarlayıcı biçimde gerçekleştirdiği saldırganlık içeren davranışlar zorbalık olarak adlandırılmaktadır” (Belsey, 2008, Akt. Akbaba ve Eroğlu,2013, s.106).

Sanal/Siber Zorbalık: Online teknolojileri kullanarak karşıdakine “tehdit, aşağılama, cinsel içerikli mesajlar gönderme” olarak tanımlanmıştır (Aktepe, 2013, s. 35).

Sanal/Siber Zorbalık Farkındalığı: Siber zorbalık duyarlılığı, sanal ortamlarda zorbalıkla karşılaşma risklerine karşı farkında olma, tedbir alma ve zorba hareketlerden uzak durma olarak tanımlanmıştır (Tanrıku, Kınay ve Arıcak, 2013).

Sanal/Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri: “Sanal ortamdaki bir tehdit, taciz ya da zorbalığa karşı durabilme ve bu olumsuz durumu doğru bir şekilde yönetebilmedir” (Altundağ, 2018, s.11).

Sanal/Siber Zorba: Siber zorbalığı yapan kişidir.

Sanal/Siber Mağdur: Siber zorbalığa maruz kalan kişidir.

BÖTE: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi/Öğretmenliği

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

RPD: Rehberlik ve Psikolojik Danışma

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖSYM: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Zorbalık Kavramı

Çalışmanın konusu olan siber zorbalığın daha iyi anlaşılabilmesi için zorbalık kelimesinin üzerinde durulması faydalı olacaktır.

Türk Dil Kurumu (TDK) (2020) tarafından “zorba davranışta bulunma, müstebilik” olarak tanımlanan zorbalık kavramı, Olweus (1997, s.497) tarafından “başkasına kasıtlı olarak zarar verme, yaralama, rahatsızlık verme” olarak tanımlanmıştır. Sistematik olarak okulda zorbalığın doğasının ve yaygınlığının ele alınması ise 1970'li yıllarda Olweus'un İskandinav'daki çalışmaları ile başlamıştır (Smith ve diğerleri, 2004). İlk kez İskandinav ülkelerinde çalışmalar yapan Olweus (1997) bir davranışın zorbalık olabilmesi için bir kişi ya da grup tarafından tekrar tekrar yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalarda zorbalık davranışının fiziksel (vurma vb.) ya da sözel (lakap takma, hakaret etme vb.) şekilde meydana geldiği belirtilmiştir (Kartal ve Bilgin, 2007; Olweus, 1997).

Sözel ve fiziksel zorbalığın yanında duygusal zorbalık (eşyalara zarar verme ve cinsel zorbalık (cinsellikle ilgili sözler) davranışlarının da sıklıkla öğrenciler arasında gözlemlendiği belirtilmektedir (Karaman, Kepenekçi ve Çinkır, 2006). Fiziksel zorbalık daha çok erkekler arasında gerçekleşirken, sözel zorbalığa ve cinsel zorbalığa kadınlar daha çok maruz kalmaktadır (Nansel ve diğerleri, 2001, s.2097).

Bu zorbalık türleri içinde en fazla yıkıcı etki bırakan zorbalık türü sözel zorbalıktır. Çünkü duygusal ve psikolojik olarak daha büyük etki bırakmaktadır ve fiziksel zorbalığa göre tespiti daha zordur (Gökler, 2009, s.532).

Okul yıllarında maruz kalınan bu zorba davranışlar öğrenci için ilerideki yıllarda da sorun olmaktadır. Bu zorbalıktan etkilenenler sadece maruz kalanlar değildir, bu durum zorbalığa şahit olanların da gelişimini olumsuz etkilemektedir (Alper-İlhan, 2008). Aynı zamanda zorba davranış gösteren kişilerin de ileride sorunlar yaşadığı görülmektedir. Zorba kişilerin %60'ı 24 yaşına kadar en az bir mahkûmiyet ile karşılaşmaktadır (Olweus,1997). Zorba olan bu kişilerin çocukları da zorba olarak yetişmekte toplumda zorba davranış gösteren kişi sayısı katlanarak artmaktadır (Farrington, 1993).

Zorbalık olaylarının yaşanmasında etkili olan zorba ve kurban özellikleri vardır. Bu özellikler; güç dengesi, yaş, cinsiyet ve fiziksel özellik ve dildir.

- **Güç Dengesi:** Zorbalık olaylarında “güçte bir dengesizlik (asimetrik güç ilişkisi)” vardır yani zorbalığa uğrayan kişiler zorbalığı yapana göre daha zayıftır (Dilmaç, 2020; Kartal, Bilgin,2007; Olweus, 1997; Özdiñer-Arslan, Savaşer, 2009).
- **Yaş:** Daha çok büyük yaştaki öğrencilerin küçük yaştakilere uyguladığı görülmektedir (Olweus, 1997).
- **Cinsiyet:** Yapılan çalışmalarda erkeklerin kızlardan daha fazla zorba davranışlarda bulunduğu görülmektedir. Erkekler tarafından yapılan zorbalığın daha çok fiziksel zorbalık olduğu belirtilirken kızlar arasında yapılan zorbalığın daha çok dolaylı yoldan (iftira atma, söylenti yayma, gruptan dışlama) yapıldığı belirtilmektedir (Kepenekçi ve Çinkır, 2006; Olweus, 1997).
- **Fiziksel Özellik ve Dil:** Şişman, gözlüklü, lehçe, ağız farklılığına sahip olan kişilerin zorbalığa maruz kaldığı belirtilmektedir. Aynı zamanda akranlarına göre zayıf cılız görünümlü kişilerin de zorba kurban olduğu belirtilmektedir (Olweus, 1997).

Zorbalığa maruz kalan kişilerde arkadaşlık kurmada zorluk, yalnızlık gibi sorunlar meydana gelmektedir. Bu sosyal izolasyon sonraki zamanlarda zorbalığa uğramada hedef kişiler olmalarına neden olmaktadır (Nansel ve diğerleri, 2001, s.2097).

Bu gibi olumsuz durumların yanında zorbalığa uğrayan öğrencilerde “kaygı, kızgınlık ve çaresizlik duyguları, depresyon, okulu sevmeme ve akademik başarıda düşüş, kendini değersiz ve mutsuz hissetme, dışlanmışlık” gibi problemler ortaya çıkmaktadır (Gökler, 2009, s.511).

Zorba davranışların kaynağını; ailedeki şiddet ortamı, akademik başarısızlık, medyadaki olumsuz içeriklerin oluşturduğu belirtilmektedir (Hoşgörür ve Orhan, 2017). Bundan yola çıkarak bu olumsuz duruma karşı bazı önlemler almak çocukların gelişimi açısından faydalı olacaktır.

Yapılan çalışmalarda zorba davranışların okul ortamında engellenebilmesi için;

- Öğretmenlerin bilgilendirilmesi
- Öğrencilerle birlikte kuralların belirlenmesi
- Riskli alanları denetleme
- Aile ile iletişim kurma gibi önlemler alındığı belirtilmektedir (Hoşgörür ve Orhan, 2017; Gökler, 2009, s.533).

2.2.Siber Zorbalık Kavramı

Siber zorbalık kavramındaki zorbalık kelimesinin anlamına baktıktan sonra siber zorbalık kavramına hâkim olabilmek için siber kelimesinin anlamına bakmak konunun anlaşılabilirliği açısından faydalı olacaktır.

Siber kelimesi İngilizce bir kelime olan Cyber kelimesinden gelmektedir. Cyber kelimesi “elektronik iletişim araçları, özellikle internet bağlantısı olanlar” olarak tanımlanmıştır (Oxford Learner's Dictionaries, 2020).Buradan yola çıkarak siber zorbalık davranışları; bilgisayar, bilgisayar çeşitleri, cep telefonları ve internet ortamlarında gerçekleşen zorbalık olarak tanımlanabilir.

İlk defa “Kanadalı eğitimci Belsey tarafından 2000’li yıllarda” kullanılmaya başlandığı (Yaman, Karakulah ve Dilmaç, 2013, s. 324) söylenen siber zorbalık kavramının adı çeşitli kaynaklarda sanal zorbalık olarak da geçmektedir. Bill Belsey (2020) siber zorbalık kavramını kendi sayfası olan <http://www.billbelsey.com> adresinde, iletişim teknolojilerini kullanarak, kişi ya da grubun başkasına zarar vermek amacıyla kasıtlı olarak tekrar eden düşmanca davranışlar olarak tanımlamıştır. Literatüre baktığımızda bunun dışında siber zorbalıkla ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur.

Arıcak (2011, s.10) Siber zorbalık kavramı için “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür “tanımını yapmıştır. Siber zorbalık başka bir çalışmada, online teknolojileri kullanarak karşdakine “tehdit, aşağılama, cinsel içerikli mesajlar gönderme” olarak tanımlanmıştır (Aktepe, 2013, s. 35).

2016 yılında yapılan çalışmada siber zorbalık kavramı, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak “tehdit, hakaret ve saldırganca mesajlar gönderme” (Ateş ve Güler, 2016, s. 401), olarak tanımlanırken yapılan diğer çalışmalarda “kasten başkasını üzmeyi ya da ona zarar vermeyi içeren yeni bir şiddet türü” olarak tanımlanmıştır (Akça ve Sayımer, 2017).

Siber zorbalık, yapılan çalışmalarda “interneti amaç dışı kullanma, olumsuz ve zarar verici davranışlarda bulunma” (Akça, Sayımer, Salı ve Başak, 2014, s.27; Doğan, Ertürk ve Arslan, 2018, s.36) olarak da tanımlanmıştır.

Bu tanımlardan yola çıkarak siber zorbalık, iletişim teknolojilerini amacı dışında kullanarak kişi ya da grubun başka kişi, grup ya da tüzel kişilere tekrar eden biçimde zarar vermek istemesi olarak tanımlanabilir.

2.2.1.Siber Zorbalık Türleri

Teknolojik imkânların artmasıyla birlikte sanal ortamda karşılaşılan sanal zorbalık türleri de buna paralel olarak artış göstermektedir.

Doğan, Ertürk ve Aslan (2018)'ın "Facebook kullanıcısı kız çocuklarına yönelik zorbalık odaklı siber tacizin cinsel tacize dönüşümü: Gazete haberleri üzerinden betimsel bir değerlendirme" adlı çalışmasında yetişkin kabul edilen kişilerin, 11-13 yaş arası Facebook kullanıcısı kız çocuklarına yönelik yaptığı siber zorbalıklar ele alınmıştır. Bu bağlamda yapılan zorbalık türlerine aşağıda yer verilmiştir.

- Sahte kimlik: Zorba kişi kimlik bilgilerini gizlemekte ve yeni bir kimlik alabilmektedir.
- Yakınlık/Uzaklık: Çocukların tanımadıkları kişileri daha kolay arkadaş olarak kabul ettiği ve profile arkadaş olarak eklediği belirlenmiştir. Bu nedenle kişiler yabancı bir isimle kayıt olabilmektedir.
- Özel bilgilerin paylaşımı: Çocukların daha önce zorba kişinin eline geçen fotoğraf, video, metin mesajı gibi bilgileri zorbalık yapmak için kullandığı belirlenmiştir. Yine cinsel içerikli görüntü, kayıt vs. ve küfür görüntülerinin de siber zorbalık amacıyla kullanıldığı belirlenmiştir.
- İntikam ve şantaj: Zorba kişinin elindeki mahrem bilgiler ile mağdurun parasından ve bedeninden yararlandığı görülmektedir.

Şahin, Sarı ve Özer (2010)'ın yapmış olduğu çalışmada erkek katılımcıların verdiği cevaba göre en fazla maruz kalınan siber zorbalık türünün e-posta aracılığıyla hakaret, cinsel içerikli mesaj, tehdit içeren mesajlar alma olduğu belirlenmiştir. Kızların en fazla maruz kaldığı zorbalık türü ise özel numaradan rahatsız edilme olduğu belirlenmiştir.

Tamer ve Vatanartıran (2014)'ın yürüttüğü çalışmada katılımcıların yaptıkları ve maruz kaldıkları siber zorbalık türleri incelenmiştir. Buna göre mail adresini ele geçirme, oyundan veya sohbet odasından terk etmeye zorlamak, telefon ya da bilgisayar modeliyle alay etmek katılımcıların yaptıklarını belirttikleri eylemlerdir. Kasıtlı olarak virüslü mail gönderimi, gizli numaradan arayıp cinsel sesler çıkarma, mail adresini çalma ve internet ve telefon yoluyla tehdit edilme durumlarının ise maruz kalınan davranışlar olduğu belirtilmiştir. Bu siber zorbalığa maruz kalan katılımcıların siber zorbalık yapma eğiliminde olmadığı belirtilmiştir.

Kestel ve Akbıyık (2016, s.854)'ın yürüttüğü çalışmada en fazla siber zorbalık davranışının sosyal ağlarda meydana geldiği ve “küfür, tehdit, hesabı ele geçirilme, iftiraya uğrama, aşağılanma, özel görüntülerin ele geçirilmesi” gibi siber zorbalık türlerinin görüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca bütün katılımcılar cinsel içerikli küfre maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bu da toplumda küfrün yaygın olarak kullanıldığını göstermektedir.

Kavuk (2016)'un yaptığı çalışmada öğrencilerin en fazla yaptıkları siber zorbalık türlerinin, cep telefonu ile gizli arama yapma, sanal ortamda kaba lakap takma ve sanal yalancılık olduğu; en az yapılan siber zorbalık davranışlarının ise sanal ortamda başkasına cinsel içerikli sözler veya fotoğraf yollama, sanal ortamda cinsel teklif, utandırıcı ve kırıncı web sayfası oluşturma ve cep telefonu kullanarak metin mesajıyla tehdit etme olduğu belirlenmiştir.

Kolan, Önlü Peker-Yıldızkaya (2018, s.359)'nın yürüttüğü çalışmada; sanal ortamda “söylenti çıkarma, telefon modeliyle alay etme, telefon numarasını gizleyerek cinsel sesler çıkarma, izinsiz uygun olmayan görüntü çekme” gibi zorbalık türlerinin fazla karşılaşılan siber zorbalık türleri olduğu tespit edilmiştir.

Literatür ışığında değerlendirildiğinde teknolojik imkânların artması beraberinde siber zorbalık davranışlarının çeşidini de arttırmıştır. Örneğin görüntü almanın kolay olduğu teknolojiler yaygın değilken daha çok e-posta ile rahatsız etme ya da telefonla gizli numaradan arayıp zorbalık yapma davranışları yaygınken, görüntülü kayıt alma ve yaymanın yapılabildiği zamanlarda bu davranışın da zorbalık türlerine eklendiği görülmektedir.

Öğrencilerin siber zorbalığı, can sıkıntısını gidermek, daha çok arkadaş ortamı geliştirmek ve kendisine yönelik yapılan yanlış davranıştan dolayı intikam almak için yaptıkları belirtilmiştir (Yaman ve Peker, 2012, s.824).

2.2.2.Siber Zorbalık Araçları ve Ortamları

Bu bölümde siber zorbalığın yapıldığı araçlar ve ortamlar ele alınacaktır.

Facebook sosyal ağında hesabı bulunan 172 üniversite öğrencisinin internette çok zaman harcadıkları, sosyal ağda arkadaş aradıkları, veri paylaştıkları, mesajlaştıkları ve kullanımı sonucu bazen tanımadıkları kişiler tarafından rahatsız edildikleri belirtilmiştir. Online oyunlarda tehdit, hakaret ve cinsel içerikli mesaj; telefon ile özel mesaj gönderme, gizli numaradan rahatsız etme; chat odasında hakaret, cinsel içerikli mesaj ve tehdit; e-posta ile

tehdit, hakaret ve cinsel içerikli mesaj gibi siber zorbalık olaylarının yaşandığı belirtilmiştir (Şahin ve diğerleri, 2010)

Kowalski ve Limber (2007)'in çalışmasında en fazla siber zorbalık yapılan ortamların ve araçların; web sitesi, sohbet odaları, cep telefonu ile mesajlaşma ve arama, fotoğraf ve video gönderme olduğu belirtilmiştir.

Kestel ve Akbıyık (2016)'ın ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin elektronik mesajlaşma ortamları, sosyal ağlar, çevrimiçi oyun ortamlarında siber zorbalığa maruz kaldığı belirtilmiştir. En fazla siber zorbalığın sosyal ağlarda yaşandığı da çalışmanın diğer önemli bir bulgusudur.

Literatür ışığında siber zorbalık yapılan ortamlar aşağıda listelenmiştir.

- **Cep telefonu:** Uzaktaki biri ile konuşma ve mesajlaşma yoluyla iletişim kurmaya imkan sağlayan aygıttır. Bu aygıt ile gizli numaradan arama ya da mesaj atma şeklinde zorbalıklar yapılmaktadır. (Şahin ve diğerleri, 2010).
- **E-posta:** Mektubun elektronik ortamdaki halidir. Tehdit, hakaret ve cinsel içerikli mesaj yollandığı belirtilmiştir (Şahin ve diğerleri, 2010).
- **Chat odaları:** Birçok insanın sanal ortamda bir takma ad (nick name) kullanarak tanışıp, sohbet ettiği ortamlardır. Hakaret, cinsel içerikli mesaj ve tehdit gibi zorbalıkların bu ortamda görüldüğü belirtilmiştir (Şahin ve diğerleri, 2010).
- **Online oyun odaları:** Akıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi araçlarla, internet ağı üzerinden oyun oynanan ortamdır. Online oyunlarda tehdit, hakaret ve cinsel içerikli mesaj şeklinde zorbalıklarla karşılaşıldığı belirtilmiştir (Şahin ve diğerleri, 2010).
- **Web sitesi:** İnternet üzerinden erişim sağlanan, içeriğindeki metinler ve görsel öğeler ile kullanıcıya hizmet sunan sayfalardır. Kurbanın kişisel web sitesi üzerinden zorbalığa uğradığı, müstehcen mesajlara maruz kaldığı belirtilmiştir (Patchin ve Hinduja, 2006).
- **Sosyal medya araçları:** Kişilerin gerçek kimlik bilgileri ya da sahte kimlik bilgileri ile kayıt olduğu, kişilerin birbirleri ile etkileşime girip tanışıp sohbet ettiği, facebook, instagram gibi uygulamalardır. Ünver ve Koç (2017), sosyal medyayı aktif kullanan kişilerin zorbalık yapma eğiliminin yüksek olduğunu belirtmiştir.

2.2.3.Siber Zorbalığın Ortaya Çıkardığı Problemler(Etkileri)

Siber zorbalık olayları sonucu birçok problem meydana gelmektedir. Literatürde bu konunun örneklerine rastlamak mümkündür.

Yürütülen bir çalışmada siber zorbalık davranışında bulunan kişilerin saldırganca davrandığı ebeveynleri ile iletişimde sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Yine siber zorbaların okul yaşamlarının problemli olduğu, akademik başarılarının düşük olduğu önyargılı davrandıkları, öfke ile hareket ettikleri ve bilgisayar kullanma becerilerinin iyi olduğu belirlenmiştir. Siber zorbalık olayları sonrası zorbalar gibi zorbalığa maruz kalanlar da olumsuz etkilenmektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011).

Patchin ve Hinduja (2006)'nın yaptığı çalışmada geleneksel ya da siber zorbalık yaşayan kişilerin intihar eğiliminin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bulgular ışığında akran zorbalığının okullarda, evlerde daha ciddiye alınması ve okullarda kapsamlı zorbalık müdahale programlarında intiharı önleme ve müdahale programlarına yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Çevrimiçi oyun ve sosyal ağlarda daha çok siber zorbalığa maruz kaldığını belirten katılımcıların en sık olarak küfür ve tehdide maruz kaldığı belirlenmiş bunun sonucunda siber zorbalığa maruz kalan kişilerin korku, öfke, tedirgin olma gibi olumsuz duygular yaşadıkları gözlenmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan kişiler bu durumu çevreleri ile paylaşmamakta, aile ve arkadaşları ile ilişkilerinde olumsuz durumlara sebep olmaktadır. Zorbalığa maruz kalan kişilerin akademik başarısında düşüş görülmektedir. Kişiler uyku problemleri, tek başına kalmaktan korkma, dışarı çıkmaktan korkma ve intihar düşüncesi gibi olumsuz diğer düşünceleri de barındırmaktadır (Kestel, Akbıyık, 2016).

İncelenen verilere göre siber zorbalığın ortaya en fazla çıkardığı olumsuz durumların başında intihar düşüncesi gelmektedir. Bu nedenle siber zorbalıkla ilgili önleme programlarının üzerinde durulması bu tarz olayların önüne geçilmesi için önem arz etmektedir.

2.3.Geleneksel Zorbalık ile Siber Zorbalık Arasındaki Farklar

Teknolojik gelişmelerin artması ile birlikte geleneksel zorbalık olaylarının farklı bir formu olan siber zorbalık olayları yaşanmaya başlamıştır. Geleneksel zorbalık ile siber zorbalığın meydana getirdiği mağduriyet ortaktır fakat uygulanış biçimiyle farklıdır. Geleneksel zorbalık olayları fiziksel ortamda meydana gelirken siber zorbalık olayları teknolojik iletişim araçlarının kullanılması sonucu meydana gelmektedir (Baykal, 2016).

Siber zorbalıkla ilgili ilk çalışmaları yapan Bill Belsey (2020) kendisine ait olan www.billbelsey.com adresinde siber zorbalığın insan ilişkilerindeki güç ve kontrol isteğiyle ilgili olduğunu belirtmektedir. Zorbalık yapan kişilerin, kendinden daha zayıf gördükleri kişiler üzerinde güç gösterisi yapmak için böyle bir yola başvurduğunu belirtmektedir. Güç dengesi geleneksel zorbalıkta gözle görülür bir dengesizlik iken siber zorbalıkta bu güç dengesi teknolojiyi daha iyi kullanma olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Bu açıdan bakıldığında yapıma şekli farklı olarak görülse de zorbalığı güç gösterisi olarak kullanmanın geleneksel zorbalık ve siber zorbalığın ortak yönü olduğu söylenebilir. Bill Belsey geleneksel zorbalıkla karşılaştırıldığında, siber zorbalığın sanal ortamda anonim bir kimliğe büründükleri ve yakalanma ihtimalleri zor olduğu için daha kolay yapıldığını ve daha rahat hareket edildiğini belirtmiştir. Siber zorbalık olaylarında zorbalığa uğrayan ergen elindeki teknolojiyi kaybetme korkusuyla ebeveynlerinden saklamaktadır (Ayas ve Horzum, 2012, s.377). Bu da bu sorunun farklı bir boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Bu konuda ebeveynlere önemli rol düşmektedir.

Siber zorbalık olaylarında kişi kimliği belli olmadığı için siber zorbalık olayını defalarca tekrarlayabilir ve kurbanı görmediği için geleneksel zorbalığa göre empati yapma durumu daha düşüktür (Slonje ve Smith, 2008, s.148).

3.Siber Zorbalık Farkındalığı

Farkındalık kavramı, TDK (2020)'ye göre “farkında olma durumu” olarak tanımlanmıştır. Kişinin farkındalığının olması için o konuda bilgi sahibi olması ve olayın farkında olması gerekmektedir (Altundağ, 2018, s.59). Altundağ (2018, s.59)'a göre siber zorbalık farkındalığı, “sanal ortamda kişinin risk ve tehlikelere karşı bilgili ve uyanık olması” şeklinde tanımlanabilir. Siber zorbalık farkındalığıyla yakın anlamda kullanılan diğer kavram siber zorbalık duyarlılığıdır. Siber zorbalık duyarlılığı, sanal ortamlarda zorbalıkla karşılaşma risklerine karşı farkında olma, tedbir alma ve zorba hareketlerden uzak durma olarak tanımlanmıştır (Tanrıkulu, Kınay ve Arıcak, 2013).

İnternet teknolojilerinin kullanımıyla birlikte interneti amacı dışında kullanma olarak tanımlanan problemli internet kullanımının da arttığı belirtilmektedir (Altundağ, 2016). Alanyazında yer alan ilk çalışmalarda ergenlerde problemli internet kullanımının arttığı ve buna bağlı siber zorbalık yapma durumlarının arttığı (Türkoğlu, 2013) gözlenirken, bugün siber zorbalığın küçük yaşlara kadar indiği belirlenmiştir (Dilmaç ve Aydoğan, 2010). Bu nedenle bu tehlikelere karşı özellikle çocukların farkındalık düzeylerinin yüksek olması,

öğretmenlerin de öğrencilere bu konuda katkı sağlaması için bilgi sahibi olmaları büyük önem arz etmektedir.

3.1.Öğrenci Farkındalık Durumu

2016'da Kavuk tarafında yürütülen bir çalışmada, siber zorbalığa maruz kalma ve mağdur olma durumları incelendiğinde öğrencilerin yarısına yakınının siber zorbalığın tehlikeli olup olmadığı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı ortaya konulmuştur. Öğrencilerin siber zorbalığın tehlikeleri konusunda yanlış ya da eksik bilgiye sahip olduğunu belirlemiştir (Kavuk, 2016). Aynı konu üzerine Özmen tarafından 2018'de yürütülen bir başka çalışmada, Kavuk'un çalışmasıyla benzer sonuçlar göstermiştir. Ayrıca yapılan bazı çalışmalarda öğrencilerin siber zorbalığı şaka ve eğlence olarak gördükleri ve bu durumun vahim sonuçlara neden olduğu belirtilmektedir (Özmen, 2018; Türkîleri-İnselöz ve Uçanok, 2013).

Öğrencilerin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin araştırıldığı bir diğer çalışma da elde edilen bulgulara göre öğrencilerin farkındalıklarının, %8'inin düşük, %50'sinin orta, %42'sinin yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Bu çalışmaya katılan katılımcıların siber zorbalık farkındalık düzeyinin iyi olduğu söylenebilir (Aydın, Horzum ve Ayas, 2017).

Bulut (2018)'un yürütmüş olduğu çalışmanın sonuçlarında öğretmen ve velilerin vermiş olduğu bilgilere göre öğrencilerin siber zorbalık farkındalıklarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Cinsiyetin ve ailenin sosyoekonomik durumunun farkındalık durumunu etkilediği, kızların farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu, sosyoekonomik durumu daha iyi olanın daha yüksek farkındalığa sahip olduğu belirtilmiştir. Sarı ve Seferoğlu (2019)'nın çalışmasında da kızların farkındalık durumunun daha yüksek olduğu belirtilmiş ve siber zorbalık eğitimi almış kişilerin siber zorbalık yapma ve maruz kalma puanlarının düşük, farkındalık puanlarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Özateş-Gelmez (2020) tarafından ortaokul öğrencileri ile yürütülen çalışmada da öğrencilerin siber zorbalık farkındalık düzeyinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Bu çalışmalar ışığında öğrencilerin bir bölümünün siber zorbalık tehlikesinin farkında olmadığı, farkında olanların savunma açısından daha iyi olduğu görülmektedir. Ayrıca siber zorbalık farkındalık eğitim programının uygulandığı çalışmanın siber zorbalık farkındalığına katkı sağladığı görülmektedir. Bu nedenle siber zorbalık eğitimlerinin verilmesi, çocukların farkındalığını artırma noktasında önem arz etmektedir.

3.2.Öğretmen ve Öğretmen Adayı Farkındalık Durumu

Siber zorbalık olayları, teknolojinin hız kazanmasıyla birlikte kendini göstermeye ve tehlikeli boyutlara gelmeye başlamıştır. Literatür incelendiğinde siber zorbalık olaylarının öğrencilerde yaygın olarak görüldüğü belirlenmiştir (Çivilidağ ve Cooper, 2013; Gökçearsan ve Seferoğlu, 2016; Peker, 2015; Toraman ve Usta, 2018; Yaman ve Sönmez, 2015). Siber zorbalıkla etkili mücadele edebilmek için öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalığının artırılması gerekmektedir (Ayas ve Horzum,2011).

Dikmen ve Çağlar (2017)'ın BÖTE öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada, BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkların yüksek olduğu, siber zorbalık karşısında yeterli bilgiye sahip olduğu, kendilerini savunabildiği ve öğrencilerini bu duruma karşı uyarabilecek duyarlılığa sahip olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın diğer sonuçları şunlardır:

- Günlük internet kullanım süresi ile siber zorbalık farkındalık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.
- Siber zorbalık farkındalık düzeyi, cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermiş, kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre siber zorbalık farkındalık düzeyi daha yüksek bulunmuştur.
- Sosyal ağları kullanma sıklığı ile siber zorbalık farkındalık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.
- Kimliği gizleme ve gerçek kimliğinden farklı bir kimliğe bürünme ile siber zorbalık farkındalık puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Gezgin ve Çuhadar (2012)'in BÖTE öğretmen adayları ile yapmış olduğu çalışmaya göre BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle BÖTE Öğretmen adaylarının bu konuda bilgi sahibi olduğu, kendi güvenliklerini sağlayabileceği belirtilmiştir.

Çalışmanın diğer sonuçları şunlardır:

- Siber zorbalık farkındalık düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Kadınların erkeklere göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- İnternet kullanım sıklığı ile siber zorbalık farkındalık düzeyi arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Sezer ve diğerleri (2015) tarafından yürütülen çalışmaya göre öğretmenlerin orta düzeyde siber zorbalık farkındalığına sahip olduğu belirlenmiştir. BÖTE ve RPD öğretmenlerinin farkındalık düzeylerinin diğer branşlara göre daha yüksek düzeyde olduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın diğer sonuçları şunlardır:

- Siber zorbalık farkındalık düzeyi, cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermiş, erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre siber zorbalık farkındalık düzeyi daha yüksek bulunmuştur.
- İnternet kullanım sıklığı ile siber zorbalık farkındalık düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunmuş, interneti daha sık kullananların daha fazla farkındalığa sahip olduğu belirtilmiştir.

Yenilmez ve Seferoğlu (2013)'nin yürüttüğü çalışmada öğretmenlerin internetteki tehlikelere karşı bilgi sahibi olduğu ve siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmiştir.

Çalışmanın diğer sonuçları şunlardır:

- Sosyoekonomik durumun siber zorbalık farkındalık düzeyi üzerinde etkisi olduğu belirlenmiştir. Yüksek sosyoekonomik durumda olanların farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir.
- İnternet kullanma süresinin siber zorbalık farkındalık düzeyi üzerinde doğrudan etkisinin olmadığı belirlenmiştir.
- Cinsiyet ve siber zorbalık farkındalık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olsa da doğrudan bir etkinin olmadığı belirlenmiştir.

Toprak (2018) 'ın yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca siber zorbalık farkındalık düzeyinin; branş, cinsiyet, kıdem, interneti kullanma sıklığı değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

Elmas (2016)'ın yapmış olduğu çalışmada öğretmen adaylarının siber zorbalık yaptığı ve branşlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu belirtilmiştir. Siber zorbalık davranışını teknolojiyle daha yoğun etkileşimde olduğu için BÖTE öğretmen adaylarının daha fazla yaptığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın diğer sonuçları şunlardır:

- Erkek öğretmen adayları kadın öğretmen adaylarına göre daha fazla siber zorbalık davranışında bulunmaktadır.
- İnternette daha fazla zaman geçiren öğretmen adaylarının daha fazla siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir.

Dikmen (2015)'in BÖTE öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada bu öğretmen adaylarının bilgisayar öz yeterliklerinin yüksek olması nedeniyle siber zorbalık farkındalıklarının da yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın diğer sonuçları şunlardır:

- Cinsiyet ve siber zorbalık farkındalık düzeyi arasında anlamlı farklılık tespit edilmiş olup erkek öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeyinin kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Sosyal ağ kullanım sıklığı ile bilgisayarı kullanma öz-yeterliği arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.
- BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık algıları yüksek olmasına rağmen bazı olayların siber zorbalık olup olmadığını anlamadıkları tespit edilmiştir.
- BÖTE öğretmen adaylarının sanal ortamda kimliğini saklamadığı belirlenmiştir. Bu durumun BÖTE adaylarının bilgisayar öz-yeterliliğinin yüksek olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir.

İnam ve Öztürk (2018)'ün çeşitli branştan öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada siber zorbalık algıları ile bölümler arasında anlamlı farklılığın olduğu belirtilmiştir. Anlamlı farklılığın olduğu bölümler Müzik ve Türkçe Eğitimi arasındadır. BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık algı puanlarının diğer bölümlere göre yüksek olmadığı belirlenmiştir. Çalışmanın diğer bulguları ise şunlardır:

- Öğretmen adaylarının siber zorbalık algı puanları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık vardır. Kadın öğretmen adaylarının siber zorbalık algı puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- İnternet kullanım süresi ile siber zorbalık algı puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir.
- Kullanılan sosyal ağ sayısı ile siber zorbalık algı puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Horzum ve Ayas (2011)'ın farklı branşlardan öğretmenlerle yürüttüğü çalışmada öğretmenlerin siber zorbalık farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Horzum ve Ayas (2013)'ın yürüttüğü çalışmada ise RPD öğretmenlerinin farkındalık puanlarının diğer branşlardaki öğretmenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durumun nedeninin okullarda bu tarz problemler meydana geldiğinde RPD öğretmenlerinin öğrencilerle diğer branş öğretmenlerinden daha fazla iletişimde bulunmasından kaynaklandığı söylenebilir.

İncelenen literatür ışığında yapılan değerlendirmeye göre öğretmen ve öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin genel anlamda yüksek olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre incelendiğinde kadınların siber zorbalık farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu çalışmalar (Dikmen ve Çağlar, 2017; Elmas, 2016; Gezgin ve Çuhadar, 2012; İnam ve Öztürk, 2018) ve erkeklerin farkındalık düzeyinin daha yüksek olduğu çalışmalar (Dikmen, 2015; Sezer ve diğerleri, 2015) mevcuttur. Bunun yanında cinsiyete göre farklılaşmanın olmadığı çalışmalar da mevcuttur (Toprak, 2018; Yenilmez ve Seferoğlu, 2013). İnternet kullanım sıklığına göre incelendiğinde internette daha fazla zaman harcayan kişilerin farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu (Sezer ve diğerleri, 2015), daha düşük olduğu (Elmas, 2016) ve anlamlı olarak farklılaşmadığı (Dikmen ve Çağlar, 2017; Gezgin ve Çuhadar, 2012; İnam ve Öztürk, 2018; Toprak, 2018; Yenilmez ve Seferoğlu, 2013) çalışmalara rastlanmıştır. Kullanılan sosyal ağ sayısına göre bakıldığında ise siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anlamlı farklılaşmadığı görülmektedir (Dikmen, 2015; Dikmen ve Çağlar, 2017; İnam ve Öztürk, 2018). BÖTE öğretmen ve öğretmen adaylarının teknoloji ile iç içe olması ve RPD öğretmen ve öğretmen adaylarının öğrencilerle daha fazla zaman geçirmesinden kaynaklı farkındalıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin siber zorbalık farkındalık durumlarının artırılmasında ve diğer öğretmenlere destek olmada bu iki branşın öneminin büyük olduğu görülmektedir.

4.Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri

Başa çıkmak, TDK'de biriyle ve bir şeyle başa çıkmak olarak iki şekilde tanımlanmıştır. Biriyle başa çıkmak, “güçlükler çıkaran biriyle olan işini, kendi istediği yolda sonuçlandırabilmek” olarak tanımlanırken bir şeyle başa çıkmak,” bir şeye gücü yetmek” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020).

Strateji kelimesi ise Fransızca kökenli bir kelime olup Oxford sözlükte “belirli bir amaca ulaşmayı hedefleyen bir plan” olarak tanımlanmıştır. Bu bilgiler ışığında siber

zorbalıkla başa çıkma stratejisi, siber zorbalıkla ilgili bir güçlük karşısında, bir plan çerçevesinde amaca ulaşmak olarak tanımlanabilir.

Literatür incelendiğinde siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok ergenler üzerinde yoğunlaştığı görülmekte ve ergenlerin siber zorbalığa karşı farklı tepkiler verdikleri, farklı stratejiler geliştirdikleri ve farklı yardım arama kaynakları olduğu görülmektedir.

Patchin ve Hinduja'nın 2006 yılında ergenlerle yürüttüğü çalışmaya göre siber zorbalıkla karşı karşıya kalan ergenlerin başa çıkma stratejisi olarak çevrim içi ortamı terk ettiği, aile ile ya da bir yetişkinle paylaştıkları ve zorbalık yapan kişiye zorbalık olayına son vermesini istediği belirtilmiştir. Yapılan diğer çalışmalara göre katılımcılar siber zorbalık yapan kişiyle görüşerek sorunu çözmeyi önermektedir (Aydın ve Seferoğlu, 2020; Gökmen, 2019; Karaosmanoğlu, 2019; Özer, 2016). Bunun nedeni olarak da mağdur kişinin yazıyla derdini anlatamayacağını bu nedenle siber mağduriyet yaşayan kişinin zorba kişiyle yüz yüze ya da sesli iletişim araçlarıyla iletişime geçmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Parris ve diğerleri, 2012).

Türkileri-İnselöz ve Uçanok(2013) tarafından ortaokul ve lise öğrencileri ile yürütülen çalışmaya göre ergenler siber zorbalığı durdurmak için ebeveynler, öğretmenler ve yetkililer tarafından eğitim verilmesini, yasa ve kurallar konulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Topçu ve Erdur-Baker (2016) tarafından ergenlerle yürütülen başka bir çalışmada katılımcıların %24,5 'i siber, %23,4'ünün geleneksel zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir. Geleneksel zorbalığa maruz kalanların %59,1'i, siber zorbalığa maruz kalanların %45,1'nin zorbalık sonrası yardım aldığı, kızların erkeklerden daha fazla yardım talebinde bulunduğu, ilk yardım kaynağının ebeveynler ve arkadaşlar olduğu belirtilmiştir. Yardım kaynağı olarak ebeveyn, arkadaş ve kardeşten sonra akrabalarından yardım alma seçeneği ön plana çıkmaktadır. Akrabalardan destek alma seçeneğinin, öğretmenlerden ve psikolojik danışmandan destek alma seçeneğinin önüne geçtiği görülmektedir. Bunun nedeninin akrabalarından bu konuyla alakalı teknik destek almalarından ve siber zorbalık olaylarının daha çok okul dışında gerçekleşmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Türkileri (2012) ve Turgut (2016)'un çalışmalarında da çocukların siber zorbalıkla karşılaştıklarında genellikle kendi başlarına çözmeye çalıştıkları, yardım almaları gerektiğinde ise ailelerinden ve arkadaşlarından destek aldığı belirtilmektedir.

Özer (2016) tarafından ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencileri ile yapılan çalışmada öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıklarında genellikle bu durumu arkadaşlarıyla paylaştıkları belirtilmektedir. Aileye, öğretmene, okul idaresine, psikologa ve polise bildirme gibi başa çıkma stratejilerini daha az kullandıkları görülmektedir. Karaosmanoğlu (2019)'nın çalışmasında da anne-baba ve yetişkinler yerine arkadaşlarından destek aldığı, öğretmenler ve okul yöneticileri ile daha az paylaştıkları belirtilmiştir. Akça ve Sayımer (2017)'in çalışmasında da çocukların okul yöneticilerinden, öğretmenlerden ve ailelerden siber zorbalıkla başa çıkmada yardım almada çekimser oldukları görülmektedir. Bunun nedeninin çocukların internet teknolojilerinin ve teknolojik aletlerin kaybedilme korkusu olduğu belirtilmektedir.

Gökmen (2019)'in öğrencilerin sanal zorbalıkla baş etme yöntemleri konusunda yaptığı çalışmaya göre öğrencilerin farkındalık düzeyleri iyi düzeydedir. Farkındalık durumunun iyi olması siber zorbalıkla baş etmede etkili olduğu belirtilmiştir.

Metin (2017) tarafından ortaokul öğretmenleri ile yürütülen çalışmada öğretmenlerin %91'inin siber zorbalığa karşı önlem almakta yetersiz olduğu ve öğretmenlerin tamamının önlem almaya çalıştığı belirtilmiştir.

Alanyazındaki çalışma sonuçlarına göre siber zorbalıkla başa çıkmada katılımcıların çeşitli stratejiler uyguladıkları görülmüştür. Bu çalışmalara ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1

Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri

Çalışma	Elde Edilen Bulgular
Türkileri-İnselöz ve Uçanok (2013)	- Mesajları/kimlikleri engellemek - Mail adresini ve telefon numarasını değiştirmek - Siteden ayrılmak ya da sosyal medya sitelerine üye olmamak
Özer (2016)	- Mesajları engelleme - Zorbadan davranışı sonlandırmasını isteme - Şifre değiştirme - Gizli numaradan gelen aramalara cevap vermeme
Metin (2017)	- Hesapları güvenli hale getirme - Kişisel bilgileri saklama - İnternette alışveriş yapamama - Şifre değiştirme - Paylaşımlara dikkat etme

Dikmen ve Tuncer (2017)	• Güçlü şifreler oluşturma • Anti-virüs programı kullanma • Kişisel bilgileri her yerde paylaşmama • Kaynağı belirsiz mailleri açmama • Sosyal medya hesaplarında profil gizliliği • Web tarayıcılarında otomatik şifre kaydetmeye izin vermeme • Sanal kart ve sanal klavye kullanma • Alışveriş yapılan sitenin güvenlik sertifikasının olmasına dikkat etmek • Umumi yerlerde mümkün olduğunca şahsi bilgisayar kullanmama • Tanınmayan sitelere üye olmama • Tanınmadığım kişilerle sanal ortamda arkadaşlık kurmama • Kişisel bilgisayarda misafir için ayrı oturum açma
Gökmen (2019)	• Siber zorbalığı görmezden gelme • Aileye bildirme • Zorbayı engelleme • Hesap kapatma • Polise bildirme • Konuşarak önleme
Karaosmanoğlu (2019)	• Güçlü şifre kullanma • Paylaşılan içeriğe dikkat etme • Cinsiyeti gizleme • Zorbayı engelleme
Aydın ve Seferoğlu (2020)	• Telefon ve mail üzerinden yapılan sanal zorbalığa karşı polise ve savcılığa başvurma • Sosyal medya üzerinden gerçekleşen zorbalığa karşı arkadaşlardan destek alma • Mağdur kişiyi küçük düşüren alaycı fotoğraf paylaşma gibi siber zorbalıkta zorbayla yüzleşme • Şifrelerin çalınması ve tehdide karşı ebeveynlerden destek alma gibi yardım talepleridir.

Yukarıda yer verilen alanyazın ışığında, çalışmaların çoğunlukla ergenler etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Alanyazında ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma gibi bir tecrübe yaşadıklarında ailelerinden ve öğretmenlerinden destek alma konusunda çekingen davrandıkları, bunun yerine daha çok arkadaşlardan destek almayı tercih ettikleri dikkat çeken bir bulgudur. Ergenlerin ilk başvurdıkları kişilerin aileleri ya da yetişkinler olmamasının nedeninin çocuğun elindeki teknolojiden mahrum olma korkusu olduğu belirtilmiştir (Akça ve Sayımer, 2017). Bununla birlikte yaş arttıkça siber zorbalığa karşı yardım alma durumunun arttığı görülmektedir (Topçu, Erdur-Baker, 2016). Yukarıdaki çalışmalar ışığında dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biride öğrencilerin siber zorbalık konusunda

öğretmenlerden destek almadıklarıdır. Siber zorbalığa karşı farkındalık oluşturmak ve siber zorbalıkla başa çıkmalarına destek olmak için ailelerin ve öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi olması, öğrencilere güven vermesi ve öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıklarında danışmalarını sağlamları açısından büyük önem arz etmektedir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık durumlarının ve başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi amacıyla yürütülen betimsel bir çalışmadır. Betimsel (descriptive) araştırmalar; “bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamların özelliklerini özetleyen çalışmalardır” (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Akgün, 2018, s.24).

Araştırmada bilgi sahibi olmak için betimsel yöntemlerden tarama (survey) modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, “bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan araştırmalardır” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2018, s.15).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu; 2019-2020 eğitim öğretim yılında, İzmir ili Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi 4. sınıfta öğrenim gören 324’ü kadın (%68,8), 147’si erkek (%31,2) olmak üzere 471 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Bu araştırmada veriler ölçekler yardımıyla toplanmıştır. Ölçek geliştiricilerden ölçeklerin gerekli kullanım izinleri alınmıştır. Çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 4.sınıf öğretmen adayları ile yürütülmüştür. Çalışmada verilerin toplanması için Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tarafından gerekli izinler sağlanmıştır. Katılımcılara; kimliklerini belli edecek bir bilgi istenmediği, bilgilerin sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve gönüllü katılımın beklendiği sözlü ve yazılı olarak belirtilmiştir. Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık durumunu tespit edebilmek için Ayas ve Horzum (2011) tarafından geliştirilen “Öğretmenler için Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği” ve siber zorbalıkla başa çıkma durumlarını tespit edebilmek için Koç ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen “Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçeklere ek olarak öğretmen adaylarının aşağıdaki demografik bilgileri “Kişisel Bilgiler” bölümünde alınmıştır. Kişisel bilgiler bölümüne, öğretmenler için sanal zorbalık farkındalık ölçeğine ve sanal zorbalıkla baş etme ölçeğine ait bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgiler

Çalışmanın bağımsız değişkenlerinin bulunduğu bu bölümde aşağıdaki bilgiler toplanmıştır.

- Öğretmenlik branşı
- Cinsiyet
- Siber zorbalığı duyma/duymama durumu
- Siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama durumu
- Günlük internet kullanım süresi
- Sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama durumu
- Sosyal medya hesap sayısı
- Sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumu
- Anne ve baba çalışma durumu
- Anne ve baba eğitim durumu
- Kardeş sayısı

Öğretmenlik branşı, öğretmen adaylarının eğitim gördükleri bölümün puan türüne göre sınıflandırılmıştır. Bölümler puan türüne göre kategorize edilirken ÖSYM'nin bölüme öğrenci yerleştirirken kullanmış olduğu puan türü kullanılmıştır.

BÖTE, Biyoloji, Fen Bilgisi, Fizik, İlköğretim Matematik, Kimya, Matematik öğretmenlikleri sayısal puan türü; Coğrafya, Okul Öncesi, Özel Eğitim, Sosyal Bilgiler, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı, Türkçe öğretmenlikleri sözel puan türü; RPD ve Sınıf öğretmenlikleri eşit ağırlık puan türü; Almanca, Fransızca ve İngilizce öğretmenlikleri yabancı dil puan türü; Resim ve Müzik öğretmenlikleri özel yetenek puan türü olarak kategorize edilmiştir.

3.3.2. Öğretmenler için Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği

Ayas ve Horzum (2011) tarafından geliştirilen “Öğretmenler için Sanal Zorbalık Farkındalık Ölçeği” 14 maddeden oluşmaktadır. 14 maddenin 11’i düz, 3’ü ters maddedir. Ölçek tek faktörlü yapıya sahiptir. Ölçek, “Kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde düzenlenmiş likert tipi ölçektir. 1 ile 5 puan arasında puanlanabilen ölçekte “kesinlikle katılmıyorum” 1 puana, “kesinlikle katılıyorum” 5 puana denk gelmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı 0.82 olup toplam varyansın %41,7’sini açıklamaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 14 en yüksek puan ise 70’tir. 14-48 arası puan alanların düşük, 49-59 arası puan alanların orta, 60-70 arası puan alanların yüksek farkındalığa sahip olduğu belirlenmiştir.” Sanal zorbalıktan

endişelenirim” ve “medya aracılığı ile sanal zorbalıkla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır” ölçeğe ait örnek maddelerdir. “Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkla İlgili Farkındalık Düzeylerinin ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi” çalışmasında yapılan Cronbach’s Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.76 olup toplam varyansın %35,05’ini açıklamaktadır. Cronbach’s Alpha katsayısının 0.60 ile 0.80 arasında olması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2004; Aktaran, Dikmen, 2015).

3.3.3. Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği

Koç ve diğerleri (2016) tarafından geliştirilen “Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği” ölçeği 19 madde 4 boyuttan oluşmaktadır. Ölçek, “Kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şeklinde düzenlemiş likert tipi ölçektir. 1 ile 5 puan arasında puanlanabilen ölçekte “Kesinlikle katılmıyorum” 1 puana, “kesinlikle katılıyorum” 5 puana denk gelmektedir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin toplam varyansın %54,29’unu açıkladığı ve maddelerin yük değerlerinin 0.602-0.838 arasında değiştiği bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına göre uyum değerleri; RMSEA=0.054, SRMR=0.067, GFI=0.91, AGFI=0.88, CFI=0.95, NFI=0.90 ve NNFI=0.94 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 19 en yüksek puan 95’tir. 19-47 aralığında puan alanların düşük, 48-64 aralığında puan alanların orta ve 65-95 aralığında puan alanların yüksek başa çıkma stratejisi düzeyine sahip olduğu kabul edilmiştir. 4 boyuttan oluşan ölçeğin ilk 7 maddesi “bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma”, 5 maddeden oluşan ikinci boyutu “yardım arama”, 5 maddeden oluşan üçüncü boyutu “kaçınma ve görmezden gelme” ve son iki madde olan dördüncü boyutu “bilgi arama” olarak belirlenmiştir. “Polise başvururum” ve “gelen mesajları okumadan silerim” ölçeğe ait örnek maddelerdir. “Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkla İlgili Farkındalık Düzeylerinin ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi” çalışmasında yapılan Cronbach’s Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.64 olup toplam varyansın %59,24’ünü açıklamaktadır. Cronbach’s Alpha katsayısının 0.60 ile 0.80 arasında olması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Özdamar, 2004; Akt , Dikmen, 2015).

3.4. Verilerin Analizi

Çalışma ile ilgili veriler SPSS 25.0 (Statistical Package for the Social Sciences) programı ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonuçları yorumlanırken tanımlayıcı istatistiklerden aritmetik ortalama ve standart sapma değerlerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden iki grupta değişkenleri (cinsiyet, siber zorbalığı duyma/duymama, siber

zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama, sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama, sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe) normallik testi sonucunda normal dağılım göstermediğinden non-parametrik testlerden Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiştir. Öğretmenlik branşı, günlük internet kullanım süresi, sosyal medya hesap sayısı, anne ve baba çalışma durumu, anne ve baba eğitim durumu, kardeş sayısı gibi en az üç gruplu değişkenler de normal dağılım göstermediğinden veriler non-parametrik testlerden Kruskal-Wallis H testi ile analiz edilmiştir. Kardeş sayısı değişkeninin farkındalık boyutunda normallik değerleri normal dağılım gösterdiğinden Anova testi uygulanmıştır. Verilerin normallik değerlerine ilişkin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk test sonuçlarına Tablo 2’de yer verilmiştir. Örneklem sayısının 50 ve üstü olması durumunda Kolmogorov-Smirnov testi, 50’nin altında olması durumunda Shapiro Wilk testi sonuçları uygulanmıştır (Büyüköztürk, 2014). P anlamlılık düzeyi %5 ($p < 0,05$) olarak alınmıştır.

Tablo 2

Siber zorbalık farkındalık durumlarının ve başa çıkma stratejilerinin Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro Wilk normallik testi sonuçları

		Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk		
	Değişken	N	Farkındalık Durumu (Sig.)	Başa Çıkma Stratejileri (Sig.)
Farkındalık	Genel (*)	471	,000	,000
Başa Çıkma	Genel (*)	471	,000	,001
Puan Türü	Sayısal (*)	134	,059	,054
	Sözel (*)	173	,029	,025
	Eşit Ağırlık (*)	76	,063	,200
	Yabancı Dil (*)	61	,003	,001
	Özel Yetenek (**)	27	,090	,687
Bölüm	Böte (**)	21	,104	,397
	Biyoloji (**)	14	,575	,775
	Fen Bilgisi (**)	30	,301	,216
	Fizik (**)	5	,556	,496
	İlk Mat. (**)	38	,744	,003
	Kimya (**)	11	,593	,526
	Matematik (**)	15	,026	,201
	Coğrafya (**)	7	,423	,484
	Okul Öncesi (**)	48	,259	,762
	Özel Eğitim (**)	18	,171	,595
	Sosyal (**)	46	,512	,149
	Tarih (**)	10	,437	,545
	Edebiyat (**)	14	,117	,058
	Türkçe (**)	30	,753	,042
	Almanca (**)	18	,748	,930
	Fransızca (**)	9	,000	,175
	İngilizce (**)	34	,044	,229
	Rehberlik (**)	31	,001	,006
	Sınıf (**)	45	,099	,245

	Resim (**)	18	,255	,320
	Müzik (**)	9	,322	,076
Cinsiyet	Kadın (*)	324	,001	,002
	Erkek (*)	147	,043	,001
Duyuma Durumu	Evet (*)	400	,000	,002
	Hayır (*)	71	,200	,015
Eğitim Alma	Evet (**)	21	,004	,212
	Hayır (*)	450	,002	,000
Günlük İnternet Süresi	0-2 saat (*)	84	,040	,200
	3-4 saat (*)	172	,011	,008
	5-6 saat (*)	130	,012	,005
	7-8 saat (**)	42	,045	,953
	8 saatten fazla (**)	43	,026	,880
Sosyal Medya Kullanma	Evet (*)	443	,003	,000
	Hayır (**)	28	,015	,822
Sosyal Medya Hesap Sayısı	1-2 (*)	219	,015	,006
	3-4 (*)	166	,024	,041
	4 ve daha fazla (*)	58	,200	,054
	0 (**)	28	,015	,822
Kimlik Gizleme	Evet (*)	140	,016	,050
	Hayır (*)	331	,008	,000
Anne-Baba Çalışma	Sadece annem çalışıyor (**)	24	,237	,094
	Sadece babam çalışıyor (*)	243	,002	,002
	İkisi de çalışıyor (*)	130	,007	,000
	İkisi de çalışmıyor (*)	74	,058	,200
Anne Eğitim	Okuryazar değil (*)	51	,200	,200
	İlköğretim (*)	257	,000	,003
	Lise (*)	102	,007	,016
	Üniversite (*)	61	,004	,028
Baba Eğitim	Okuryazar değil (**)	24	,037	,656
	İlköğretim (*)	204	,007	,011
	Lise (*)	132	,057	,054
	Üniversite (*)	111	,040	,003
Kardeş Sayısı	Kardeşim yok (**)	44	,125	,318
	1,00 (*)	177	,200	,005
	2,00 (*)	120	,200	,009
	3,00 (*)	73	,200	,062
	4,00 (**)	27	,059	,801
	5,00+ (**)	30	,381	,588

(*) Kolmogorov-Smirnov

(**) Shapiro-Wilk

3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Çalışmaya katılan bütün katılımcılardan veri toplanmadan önce gönüllü katılım sağlamaları istenmiştir. Çalışmaya gönüllü katılım sağlamayan kişiler çalışmaya dahil edilmemiştir. Katılımcıların daha samimi ve gerçek bilgilerini elde edebilmek için kimliklerini belli edecek bilgiler istenmemiştir. Kimliği belli edecek bilgilerin istenmemesi çalışmaya

katılımı da arttırmıştır. Veri toplamadan önce çalışmayla ilgili bilgilerin formun üstünde yazdığı belirtilmiş ayrıca sözlü olarak da tekrar edilmiştir. Toplanan veriler analiz edilmek için SPSS programına yüklenirken yarısı boş bırakılmış, rastgele ve tutarsız doldurulmuş 13 adet form çalışmadan çıkarılmıştır.

3.6.Araştırmacının Rolü

Çalışmanın verileri araştırmacı tarafından toplanmış veri toplama işlemi yapılmadan önce veri toplanan her gruba çalışmayla ilgili gerekli açıklamalar yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle kişisel bilgi formu doğrultusunda elde edilen öğretmen adaylarına ait demografik bulgulara yer verilmiştir. Sonraki bölümlerde sanal zorbalık farkındalık ve sanal zorbalıkla baş etme ölçekleri doğrultusunda öğretmenlerin siber zorbalık farkındalık ve başa çıkma stratejileri düzeyleri çeşitli değişkenler açısından analiz edilmiştir.

4.1.Katılımcılara Ait Demografik Bulgular

Tablo 2. 1

Öğretmen adaylarının eğitim gördükleri bölüme ve bölümün puan türüne göre dağılımı

Puan türü	Bölümler	N	N(Toplam)	%
Sayısal Puan	BÖ	21	134	28,5
	Biyoloji	14		
	Fen Bilgisi	30		
	Fizik	5		
	İlköğretim	38		
	Matematik			
	Kimya	11		
	Matematik	15		
Sözel Puan	Coğrafya	7	173	36,7
	Okul	48		
	Öncesi			
	Özel Eğitim	18		
	Sosyal	46		
	Tarih	10		
	Türk Dili ve Edebiyatı	14		
	Türkçe	30		
Eşit Ağırlık Puanı	Rehberlik	31	76	16,1
	Sınıf	45		
Dil Puanı	Almanca	18	61	13,0
	Fransızca	9		
	İngilizce	34		
Özel Yetenek Puanı	Resim	18	27	5,7
	Müzik	9		
Toplam			471	100

Katılımcıların eğitim gördükleri bölüme ve bölümün puan türüne göre dağılımı Tablo 2.1’de yer almaktadır. En fazla katılımcının olduğu puan türünün %36,7 oranla (N=173) Sözel puan türü, en az katılımcının olduğu puan türünün %5,7 oranla (N=27) özel yetenek puan türü olduğu görülmektedir. Ayrıca bölümler arasında en fazla katılımcının 48

kişi ile Okul Öncesi Öğretmenliğinde, en az katılımcının 5 kişi ile Fizik Öğretmenliği bölümünde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 2

Öğretmen adaylarının cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	324	68,8
Erkek	147	31,2
Toplam	471	100

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı Tablo 2.2’ de yer almaktadır. Buna göre çalışmaya katılan öğretmen adayı sayısının 324’ü (%68,8) kadın, 147’si (%31,2) erkek olmak üzere toplam 471 olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 3

Öğretmen adaylarının siber zorbalığı duyma/duymama durumuna göre dağılımı

Duyma Durumu	N	%
Evet	400	84,9
Hayır	71	15,1
Toplam	471	100,0

Katılımcıların siber zorbalığı daha önce duyup duymadıklarına ilişkin veriler Tablo 2.3’te yer almaktadır. Elde edilen veriler doğrultusunda katılımcıların %84,9’unun (N=400) siber zorbalığı daha önce duyduğu, %15,1’nin (N=71) ise siber zorbalığı daha önce duymadığı görülmektedir.

Tablo 2. 4

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama durumuna göre dağılımı

Eğitim Alma Durumu	N	%
Evet	21	4,5
Hayır	450	95,5
Toplam	471	100,0

Katılımcıların daha önce siber zorbalıkla ilgili eğitim alıp almadıklarını gösteren veriler Tablo 2.4'te yer almaktadır. Elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının %95,5'inin daha önce bu konuda eğitim almadıkları, %4,5'nin ise eğitim aldığı görülmektedir.

Tablo 2. 5

Öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresine göre dağılımı

İnternet Kullanım Süresi	N	%
0-2 saat	84	17,8
3-4 saat	172	36,5
5-6 saat	130	27,6
7-8 saat	42	8,9
8 saatten fazla	43	9,1
Toplam	471	100,0

Katılımcıların günlük internet kullanım sürelerini gösteren veriler Tablo 2.5'te yer almaktadır. Elde edilen verilere göre günlük 3-4 saat aralığının en fazla çıkan oran olduğu (%36,5, N=172), günlük 7- 8 saat kullanım seçeneğinin ise en az orana (%8,9, N=42) sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 6

Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama durumlarına göre dağılımı

Sosyal Medya Kullanma	N	%
Evet	443	94,1
Hayır	28	5,9
Toplam	471	100,0

Katılımcıların sosyal medya araçlarını kullanıp kullanmadıklarını gösteren veriler Tablo 2.6'da yer almaktadır. 443 (%94,1) öğretmen adayının sosyal medya hesabı kullandığı, 28 (%5,9) öğretmen adayının ise sosyal medya hesabı kullanmadığı görülmektedir.

Tablo 2. 7

Öğretmen adaylarının kullandığı sosyal medya hesap sayısına göre dağılımı

Hesap Sayısı	N	%
1-2	219	46,5
3-4	166	35,2
4 ve daha fazla	58	12,3
0	28	5,9
Toplam	471	100,0

Katılımcıların sosyal medya hesap sayısını gösteren veriler Tablo 2.7’de yer almaktadır. Elde edilen verilere göre 1-2 hesabı olan öğretmen adaylarının en fazla olduğu (N =219, %46,5), sosyal medya hesabı olmayan öğretmen adaylarının (0) ise en az sayıda olduğu görülmektedir. (N=28, %5,9)

Tablo 2. 8

Öğretmen adaylarının sosyal medyada kimlik gizleme/gizlememe durumlarına göre dağılımı

Gizleme Durumu	N	%
Evet	140	29,7
Hayır	331	70,3
Toplam	471	100,0

Katılımcıların sosyal medyada kimliğini gizleyip gizlemediğine ilişkin veriler Tablo 2.8’de yer almaktadır. Kimliğini gizleyenlerin oranının %29,7 (N=140), kimliğini gizlemeyenlerin oranının ise %70,3 (N =331) olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 9

Öğretmen adaylarının anne-baba çalışma durumuna göre dağılımı

Çalışma Durumu	N	%
Sadece annem çalışıyor	24	5,1
Sadece babam çalışıyor	243	51,6
İkisi de çalışıyor	130	27,6
İkisi de çalışmıyor	74	15,7
Toplam	471	100,0

Katılımcıların anne baba çalışma durumlarını gösteren veriler Tablo 2.9’da yer almaktadır. En fazla işaretlenen seçeneğin %51,6 ile (N=243) “sadece babam çalışıyor” seçeneği olduğu, en az işaretlenen seçeneğin ise %5,1 (N=24) “sadece annem çalışıyor” seçeneği olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 10

Öğretmen adaylarının anne eğitim durumuna göre dağılımı

Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar değil	51	10,8
İlköğretim	257	54,6
Lise	102	21,7
Üniversite	61	13,0
Toplam	471	100,0

Katılımcıların anne eğitim durumunu gösteren veriler Tablo 2.10’da yer almaktadır. Elde edilen verilere göre en fazla işaretlenen seçeneğin %54 (N=257) oranla “ilköğretim” seçeneği olduğu, en az işaretlenen seçeneğin ise %10,8 (N=51) oranla “okuryazar değil” seçeneği olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 11

Öğretmen adaylarının baba eğitim durumuna göre dağılımı

Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar değil	24	5,1
İlköğretim	204	43,3
Lise	132	28,0
Üniversite	111	23,6
Toplam	471	100,0

Katılımcıların baba eğitim durumunu gösteren veriler Tablo 2.11’de yer almaktadır. Elde edilen verilere göre en fazla işaretlenen seçeneğin %43,3 (N=257) oranla “ilköğretim” seçeneği olduğu, en az işaretlenen seçeneğin ise %5,1 (N=24) oranla “okuryazar değil” seçeneği olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 12

Öğretmen adaylarının kardeş sayısına göre dağılımı

Kardeş Sayısı	N	%
0	44	9,3
1	177	37,6
2	120	25,5
3	73	15,5
4	27	5,7
5(+)	30	6,4
Toplam	471	100,0

Katılımcıların kardeş sayısını gösteren veriler Tablo 2.12’de yer almaktadır. Elde edilen verilere göre en fazla işaretlenen seçeneğin %37,6 (N=177) oranla “1 (bir)” seçeneği olduğu, en az işaretlenen seçeneğin ise %5,7 (N=27) oranla “4 (dört)” seçeneği olduğu görülmektedir.

4.2.Siber Zorbalık Farkındalık Düzeyleri ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejileri Arasındaki İlişki

Tablo 3. 1

Siber zorbalık farkındalık durumu ile siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri arasındaki korelasyona ilişkin bulgular

Spearman's rho Korelasyon		Farkındalık	Başa Çıkma Stratejisi
Farkındalık	Korelasyon Katsayısı	1,000	,177**
	P	.	,000
	N	471	471
Başa Çıkma Stratejisi	Korelasyon Katsayısı	,177**	1,000
	P	,000	.
	N	471	471

**. Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3.1’de Veriler normal dağılım göstermediğinden Spearman's rho korelasyonu uygulanmıştır. Spearman's rho korelasyonu sonucu elde edilen verilere göre siber zorbalık farkındalık düzeyleri ile siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyleri arasında pozitif yönde (korelasyon katsayısı=,177), anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. ($p=,000$; $p<0,01$) Bu verilere göre siber zorbalık farkındalık düzeyi arttıkça siber zorbalık başa çıkma strateji bilgi düzeyinin de artacağı söylenebilir.

4.3.Siber Zorbalık Farkındalık Durumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 4. 1

Tüm öğretmen adaylarının farkındalık düzeylerine ilişkin bulgular

Faktör	N	Minimum	Maksimum	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma
Farkındalık	471	31,00	70,00	58,43	5,92

Tablo 4.1’den elde edilen verilere göre çalışmaya katılan tüm öğretmen adaylarının orta düzeyde siber zorbalık farkındalığına sahip olduğu görülmüştür. ($\bar{X}=49-59$)

Tablo 4. 2

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis testi H sonuçları

Puan Türü	N	Ortalama (X̄)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Sayısal	134	58,46	5,31	233,68	,096
Sözel	173	58,86	5,62	243,04	
Eşit Ağırlık	76	59,10	6,54	258,46	
Yabancı Dil	61	57,19	6,96	216,34	
Özel	27	56,44	5,79	183,59	
Yetenek					

Tablo 4.2’den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,096$; $p>0.05$)

Tablo 4. 3

Bölümlerin grup içi siber zorbalık farkındalık durumuna ilişkin bulgular

Puan Türü	Bölüm	N	Ortalama (X̄)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Sayısal	Böte	21	56,71	6,21	56,88	,102
	Biyoloji	14	61,71	4,96	90,00	
	Fen Bilgisi	30	57,76	5,95	62,40	
	Fizik	5	60,60	4,33	82,70	
	İlköğretim	38	57,97	4,44	63,16	
	Matematik					
	Kimya	11	61,09	5,26	85,64	
	Matematik	15	57,86	3,96	64,20	
Sözel	Coğrafya	7	59,00	4,79	88,71	,037
	Okul Öncesi	48	59,83	5,36	95,69	
	Özel Eğitim	18	55,83	4,86	59,06	
	Sosyal	46	57,84	5,69	77,93	
	Tarih	10	58,80	6,16	85,45	
	Türk Dili ve Edebiyatı	14	61,92	4,69	115,75	
	Türkçe	30	59,26	6,06	90,47	
Sözel	Özel Eğitim-Okul Öncesi					,050
	Özel Eğitim-Türk Dili Ve Edebiyatı					,010
	Özel Eğitim Öğretmenliği-Türkçe					,038
	Sosyal Bilgiler-Türk Dili ve Edebiyatı					,016

Eşit	Rehberlik(RPD)	31	60,03	6,98	42,81	,157
Ağırlık	Sınıf	45	58,46	6,22	35,53	
Yabancı	Almanca	18	58,55	5,71	33,69	,521
Dil	Fransızca	9	54,66	9,27	25,44	
	İngilizce	34	57,14	6,92	31,04	
Özel	Resim	18	57,94	6,01	16,11	,050
Yetenek	Müzik	9	53,44	4,12	9,78	

Bölümlerin puan türüne göre bulguları yukarıda Tablo 4.2’de verilmiştir. Ayrıca her bir puan türünün içinde yer alan bölümlere ilişkin verilere de bakılmış ve sonuçlar Tablo 4.3’te sunulmuştur. İkili gruplarda Mann-Whitney U testi, ikiden fazla olan gruplarda Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Siber zorbalık farkındalık durumlarına ilişkin elde edilen bulgulara göre;

- Sayısal puan türünde Biyoloji, Fizik ve Kimya öğretmenliği bölümlerinin yüksek düzey ($\bar{X}=60-70$) siber zorbalık farkındalığına; BÖTE, Fen Bilgisi, İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümlerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) siber zorbalık farkındalığına sahip olduğu görülmektedir.
- Sözel puan türünde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün yüksek düzey ($\bar{X}=60-70$) siber zorbalık farkındalığına, diğer bölümlerin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) siber zorbalık farkındalığına sahip olduğu görülmektedir.
- Eşit ağırlık puan türünde RPD bölümünün yüksek düzey ($\bar{X}=60-70$) siber zorbalık farkındalığına, Sınıf Öğretmenliğinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) siber zorbalık farkındalığına sahip olduğu görülmektedir.
- Yabancı dil ve özel yetenek puan türlerinde yer alan bölümlerin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) siber zorbalık farkındalığına sahip olduğu görülmektedir.

Sayısal,sözel, eşit ağırlık, yabancı dil ve özel yetenek puan türlerinde yer alan bölümlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin grup içinde anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin verilere göre;

- Bölümlerin sayısal, eşit ağırlık ve yabancı dil ve özel yetenek puan türlerinde grup içinde anlamlı farklılaşmadığı görülürken ($p(\text{sayısal})=,102$; $p(\text{eşit ağırlık})=,157$; $p(\text{yabancı dil})=,521$; $p(\text{özel yetenek})=,050$ $p>0.05$), sözel puan türünde anlamlı farklılaştığı görülmektedir. ($p=,037$; $p>0.05$) Sözel bölüm için hangi branşlar

arasında, hangi düzeyde anlamlılık olduğunu tespit edebilmek için Mann-Whitney U testi ile ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Karşılaştırmalar sonucu bu farklılığın Özel Eğitim Öğretmenliği ile Okul Öncesi Öğretmenliği ile arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde, Özel Eğitim Öğretmenliği ile Türk Dili Ve Edebiyatı Öğretmenliği arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde, Özel Eğitim Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği arasında 0,038 anlamlılık düzeyinde ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ile Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği arasında 0,016 anlamlılık düzeyinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4. 4

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Kadın	324	59,49	5,19	257,88	83552,50	16725,50	,000
Erkek	147	56,09	6,71	187,78	27603,50		

Tablo 4.4'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}$ =49-59) olduğu, yapılan Mann-Whitney Utesti verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş olup, kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek farkındalığa sahip olduğu görülmüştür. (p =,000, $p < 0.05$)

Tablo 4. 5

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Duyma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	400	58,9575	5,75	248,30	99321,00	9279,00	,000
Hayır	71	55,4930	6,04	166,69	11835,00		

Tablo 4.5'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}$ =49-59) olduğu, yapılan Mann-Whitney Utesti verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş olup, evet cevabını veren katılımcıların hayır cevabını veren katılımcılardan daha yüksek farkındalığa sahip olduğu görülmüştür. (p =,000, $p < 0.05$)

Tablo 4. 6

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Eğitim Alma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	21	58,71	6,74	255,26	5360,50	4320,50	,506
Hayır	450	58,42	5,88	235,10	105795,50		

Tablo 4.6'dan elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,506$, $p>0.05$)

Tablo 4. 7

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis testi sonuçları

Kullanım Süresi	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
0-2 saat	84	58,44	5,83	237,30	,314
3-4 saat	172	59,23	5,07	251,56	
5-6 saat	130	58,09	6,09	227,78	
7-8 saat	42	57,66	6,62	221,26	
8(+)	43	57,02	7,57	210,48	

Tablo 4.7'den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,314$; $p>0.05$)

Tablo 4. 8

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Kullanma Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	443	58,43	5,90	235,37	104267,00	5921,00	,687
Hayır	28	58,46	6,23	246,04	6889,00		

Tablo 4.8'den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,687$, $p>0.05$)

Tablo 4. 9

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Hesap Sayısı	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
1-2	219	58,10	5,96	227,73	,626
3-4	166	58,84	5,85	245,36	
4 (+)	58	58,48	5,86	235,59	
0	28	58,46	6,23	246,04	

Tablo 4.9'dan elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,626$; $p>0.05$)

Tablo 4. 10

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Gizleme Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	140	58,30	6,51	238,03	33323,50	22886,50	,833
Hayır	331	58,48	5,66	235,14	77832,50		

Tablo 4.10'dan elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,833; p>0.05$)

Tablo 4. 11

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Çalışma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Sadece annem çalışıyor	24	58,79	7,02	250,00	,857
Sadece babam çalışıyor	243	58,51	5,69	236,33	
İkisi de çalışıyor	130	58,50	6,04	238,86	
İkisi de çalışmıyor	74	57,91	6,15	225,34	

Tablo 4.11'den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,857; p>0.05$)

Tablo 4. 12

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Eğitim Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Okuryazar değil	51	56,70	5,99	192,97	,108
İlköğretim	257	58,61	5,60	239,02	
Lise	102	58,70	6,00	241,44	
Üniversite	61	58,68	6,84	250,16	

Tablo 4.12'den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının anne eğitim durumu değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık

düzeylerinin anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. ($p=,108$; $p>0.05$)

Tablo 4. 13

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Eğitim Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Okuryazar değil	24	57,91	6,79	232,58	,499
İlköğretim	204	58,71	5,79	243,19	
Lise	132	58,60	5,92	239,61	
Üniversite	111	57,82	5,98	219,23	

Tablo 4.13'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının baba eğitim durumu değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. ($p=,499$; $p>0.05$)

Tablo 4. 14

Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Anova testi sonuçları

Kardeş Sayısı	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	F	P
0	44	57,84	6,63	0,760	,579
1	177	58,90	5,85		
2	120	58,65	5,52		
3	73	58,08	5,82		
4	27	57,18	6,20		
5(+)	30	57,60	6,80		

Tablo 4.14'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının kardeş sayısı değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey ($\bar{X}=49-59$) olduğu, yapılan Anova testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. ($p=,579$; $p>0.05$)

4.4. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Stratejilerine İlişkin Bulgular

Tablo 5. 1

Tüm öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyine ilişkin bulgular

Faktör	N	Minimum	Maksimum	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma
Başa Çıkma Stratejisi	471	31,00	86,00	61,40	7,69

Tablo 5.1’den elde edilen verilere göre çalışmaya katılan tüm öğretmen adaylarının orta düzeyde siber zorbalıkla başa çıkma stratejisine sahip olduğu görüşmüştür. ($\bar{X}=48-64$)

Tablo 5. 2

Siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinde başvurulanan stratejilere ilişkin bulgular

Madde	N	Minimum	Maksimum	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma
1. Bilgisayarımı kapatırım.	471	1,00	5,00	2,71	1,19
2. Bir daha bu araçları (bilgisayar, cep telefon / akıllı telefon, tablet vb.) kullanmam.	471	1,00	5,00	1,81	,86
3. Polise başvururum	471	1,00	5,00	3,68	1,02
4. Gelen mesajları okumadan silerim.	471	1,00	5,00	2,64	1,22
5. Ağlamaya başlarım.	471	1,00	5,00	2,11	1,21
6. Yapılanları önemsemeden/ciddiye almadan hayatıma devam ederim.	471	1,00	5,00	2,62	1,27
7. Ailemden yardım isterim.	471	1,00	5,00	3,36	1,20
8. Arkadaşımdan yardım isterim.	471	1,00	5,00	3,67	1,05
9. Öğretmenlerimden yardım isterim.	471	1,00	5,00	3,19	1,19
10. Bana sanal zorbalık yapanları arkadaşlık listemden çıkarırım.	471	1,00	5,00	4,34	,94

11. Suç içeren mesajları saklarım.	471	1,00	5,00	3,88	1,28
12. Kişisel bilgilerimin herkes tarafından görünmesini engellerim.	471	1,00	5,00	4,29	,89
13. Şaka ya da eğlenmek için yaptığımı düşünerek önemsemem.	471	1,00	5,00	1,98	1,02
14. Başka yerde kullanılmasını önlemek için paylaşımlarıma dikkat ederim.	471	1,00	5,00	4,17	,89
15. Web sitesi yöneticisine/şirketine durumu şikâyet ederim.	471	1,00	5,00	4,12	,96
16. Bir web sitesine üye olduğumda gerçek bilgilerimi yazmam.	471	1,00	5,00	2,91	1,12
	471	1,00	5,00	2,90	1,26
17. Bu tür olaylarla karşı karşıya kalmamak için sık sık elektronik posta adresimi, takma adımı ve şifrelerimi değiştiririm.					
18. İnternet üzerinde daha önce sanal zorbalık olaylarına maruz kalan kişilerle konuşurum.	471	1,00	5,00	3,08	1,12
19. Sanal zorbalık ile ilgili yazılanları internet (Blog, forum, facebook vb.) üzerinden araştırırım.	471	1,00	5,00	3,84	1,06

Tablo 5.2’de siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinde başvuru stratejilere ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu verilere göre öğretmen adaylarının başa çıkma stratejilerini kullanırken en fazla, 10.madde olan” Bana sanal zorbalık yapanları arkadaşlık listemden çıkarırım” ($\bar{X}$ =4,34), en az, 2.madde olan “Bir daha bu araçları (bilgisayar, cep telefon / akıllı telefon, tablet vb.) kullanmam.” ($\bar{X}$ =1,81) seçeneklerini tercih ettikleri görülmüştür.

Tablo 5. 3

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Puan Türü	N	Ortalama (X̄)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Sayısal	134	62,40	6,84	257,13	,060
Sözel	173	60,79	7,59	222,47	
Eşit Ağırlık	76	62,51	7,79	255,68	
Yabancı Dil	61	59,85	9,29	210,62	
Özel	27	60,66	7,60	219,76	
Yetenek					

Tablo 5.3'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,060$; $p>0.05$)

Tablo 5. 4

Bölümlerin grup içi siber zorbalıkla başa çıkma durumlarına ilişkin bulgular

Puan Türü	Bölüm	N	Ortalama (X̄)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Sayısal	Böte	21	62,00	6,45	64,88	,990
	Biyoloji	14	62,92	9,61	70,86	
	Fen Bilgisi	30	63,33	6,62	69,52	
	Fizik	5	63,00	5,33	68,10	
	İlköğretim	38	62,55	6,29	69,64	
	Matematik					
	Kimya	11	61,81	4,79	62,27	
	Matematik	15	60,46	8,55	62,20	
Sözel	Coğrafya	7	60,14	5,87	82,14	,647
	Okul	48	62,04	8,07	95,27	
	Öncesi					
	Özel	18	59,55	7,86	78,56	
	Eğitim					
	Sosyal	46	61,47	7,24	92,46	
	Tarih	10	58,10	7,53	72,45	
	Türk Dili	14	58,71	7,06	78,04	
	ve					
	Edebiyatı					
Eşit Ağırlık	Türkçe	30	60,53	7,89	80,63	,204
	Rehberlik (RPD)	31	60,64	9,14	34,63	
	Sınıf	45	63,80	6,50	41,17	

Yabancı Dil	Almanca	18	60,50	10,27	32,17	,726
	Fransızca	9	62,33	8,90	34,33	
	İngilizce	34	58,85	9,00	29,50	
Özel Yetenek	Resim	18	62,50	8,35	16,50	,020
	Müzik	9	57,00	4,09	9,00	

Bölümlerin puan türüne göre bulguları yukarıda Tablo 5.3'te verilmiştir. Ayrıca her bir puan türünün içinde yer alan bölümlere ilişkin verilere de bakılmış ve sonuçlar Tablo 5.4'te sunulmuştur. İkili gruplarda Mann-Whitney U testi, ikiden fazla olan gruplarda Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır. Siber zorbalıkla başa çıkma durumlarına ilişkin elde edilen bulgulara göre tüm bölümlerin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Sayısal, sözel, eşit ağırlık yabancı dil puan türlerinde yer alan bölümlerin siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeylerinin sayısal, sözel, eşit ağırlık ve yabancı dil puan türünde grup içinde anlamlı farklılaşmadığı görülürken ($p(\text{sayısal})=,990$; $p(\text{sözel})=,647$; $p(\text{eşit ağırlık})=,204$; $p(\text{yabancı dil})=,726$; $p>0.05$), özel yetenek puan türünde anlamlı farklılaştığı ve bu farklılığın, ortalamalara bakıldığında Resim Öğretmenliği lehine olduğu görülmektedir. ($p=0.020$; $p<0.05$)

Tablo 5. 5

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Kadın	324	62,9167	6,82	261,49	84722,00	15556,000	,000
Erkek	147	58,0612	8,43	179,82	26434,00		

Tablo 5.5'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının cinsiyet değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek başa çıkma strateji bilgi düzeyine sahip olduğu görülmüştür. ($p=,000$; $p<0.05$)

Tablo 5. 6

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Duyma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	400	61,21	7,65	232,22	92887,50	12687,50	,152
Hayır	71	62,47	7,88	257,30	18268,50		

Tablo 5.6'dan elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,152$; $p>0.05$)

Tablo 5. 7

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Eğitim Alma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	21	63,04	6,85	270,90	5689,00	3992,00	,229
Hayır	450	61,32	7,73	234,37	105467,00		

Tablo 5.7'den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,229$; $p>0.05$)

Tablo 5. 8

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Kullanım Süresi	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
0-2 saat	84	61,83	7,05	240,71	,864
3-4 saat	172	61,87	7,67	241,85	

5-6 saat	130	61,03	7,76	233,89
7-8 saat	42	60,59	7,59	220,52
8 (+)	43	60,53	8,96	224,90

Tablo 5.8'den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,864$; $p>0.05$)

Tablo 5. 9

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Kullanma Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	443	61,33	7,50	235,74	104432,00	6086,00	,868
Hayır	28	62,50	10,43	240,14	6724,00		

Tablo 5.9'dan elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,868$; $p>0.05$)

Tablo 5. 10

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Hesap Sayısı	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
1-2	219	61,94	7,82	246,52	,407
3-4	166	60,98	6,84	227,28	
4 (+)	58	60,03	7,93	219,22	
0	28	62,50	10,43	240,14	

Tablo 5.10'dan elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin sosyal medya hesap sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,407$; $p>0.05$)

Tablo 5. 11

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları

Gizleme Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Evet	140	63,38	7,25	270,49	37869,00	18341,00	,000
Hayır	331	60,56	7,73	221,41	73287,00		

Tablo 5.11'den elde edilen verilere göre öğretmen sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Mann-Whitney U testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Evet, cevabını veren katılımcıların hayır cevabını veren katılımcılardan daha yüksek siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgisine sahip olduğu görülmüştür. ($p=,000$; $p<0.05$)

Tablo 5. 12

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Çalışma Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Sadece annem çalışıyor	24	59,83	9,87	227,31	,824
Sadece babam çalışıyor	243	61,67	7,50	237,58	
İkisi de çalışıyor	130	60,71	7,86	228,85	
İkisi de çalışmıyor	74	62,20	7,23	246,18	

Tablo 5.12'den elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey

($\bar{X}=48-64$) olduğu görülmüştür. Ayrıca yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin anne ve baba çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. ($p=,824$; $p>0.05$)

Tablo 5. 13

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Eğitim Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Okuryazar değil	51	62,92	6,44932	259,54	,438
İlköğretim	257	61,31	7,99	236,53	
Lise	102	61,26	7,59	234,12	
Üniversite	61	60,737	7,57	217,25	

Tablo 5.13'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının anne eğitim durumu değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,438$; $p>0.05$)

Tablo 5. 14

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Eğitim Durumu	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
Okuryazar değil	24	63,50	8,44	273,29	,143
İlköğretim	204	61,88	7,60	247,10	
Lise	132	60,60	8,26	221,53	
Üniversite	111	61,00	6,91	224,73	

Tablo 5.14'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının baba eğitim durumu değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu görülmüştür. Yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber

zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. ($p=,143$; $p>0.05$)

Tablo 5. 15

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları

Kardeş Sayısı	N	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma	Sıra Ortalaması	P
0	44	61,09	10,00	236,92	,963
1	177	61,62	7,53	240,52	
2	120	61,41	7,83	239,41	
3	73	61,24	7,41	227,60	
4	27	61,33	6,19	229,61	
5(+)	30	60,93	6,61	220,53	

Tablo 5.15'ten elde edilen verilere göre öğretmen adaylarının kardeş sayısı değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey ($\bar{X}=48-64$) olduğu, yapılan Kruskal-Wallis H testi verilerine göre öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. ($p=,963$; $p>0.05$)

Tablo 5. 16

Siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin bulgular

Boyut	N	Minimum	Maksimum	Ortalama ($\bar{X}$)	Standart Sapma
Bilişsel güvenlik ve gizliliği artırma	471	7,00	26,00	16,84	3,18
Yardım arama	471	7,00	25,00	19,38	2,91
Kaçınma ve görmezden gelme	471	8,00	25,00	16,11	2,84
Bilgi arama	471	2,00	10,00	6,93	1,93

Tablo 5.16'da siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu verilere göre öğretmen adaylarının başa çıkma

stratejilerini kullanırken en fazla “yardım arama” ($\bar{X}=19,18$), en az “bilgi arama” ($\bar{X}=6,93$) seçeneklerini tercih ettikleri görülmüştür.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Bu çalışmada öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeyleri, başa çıkma stratejileri ve strateji bilgi düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Yürütülen bu çalışmada öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin ve siber zorbalıkla başa çıkma bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen ve öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma düzeylerini ölçen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aydın, Horzum ve Ayas (2017)'in lise öğrencileriyle yürüttüğü çalışmaya göre katılımcıların çoğunun siber zorbalık farkındalık ve başa çıkma strateji bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmekte ve bu çalışmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca incelenen literatür ışığında öğretmen ve öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek (Dikmen, 2015; Dikmen ve Çağlar, 2017; Gezgin ve Çuhadar, 2012; Odacı ve Berber-Çelik, 2018, Toprak, 2018) ve orta düzeyde (Sezer ve diğerleri, 2015) olduğu görülmektedir. Gökmen (2019)'in çalışmasında sanal zorbalıkla baş etme yöntemleri konusunda bilgi düzeyi iyi olan katılımcıların farkındalık düzeylerinin iyi düzeyde olduğu, Altundağ (2018)'in çalışmasında ise siber zorbalık farkındalık düzeyi ile başa çıkma strateji düzeyinin paralellik gösterdiği düşünüldüğünde Sezer ve diğerleri (2015)'in çalışmasının da bu çalışmayla paralellik gösterdiği söylenebilir.

Korelasyon testi sonucu elde edilen verilere göre siber zorbalık farkındalık düzeyleri ile siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyleri arasında pozitif yönde, anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Bu verilere göre siber zorbalık farkındalık düzeyi arttıkça siber zorbalık başa çıkma strateji bilgi düzeyinin de artacağı söylenebilir. Altundağ (2018)'in çalışmasında siber zorbalık farkındalık ve başa çıkma stratejilerini geliştirmeye yönelik yapılan eğitim sonucunda katılımcıların siber zorbalık farkındalık ve başa çıkma strateji bilgilerinin arttığı gözlenmiştir. İki verinin aynı anda artışı göz önünde bulundurulduğunda aralarında pozitif yönde ilişki olduğu söylenebilir. Bu veriler ışığında değerlendirildiğinde bu çalışmanın sonuçlarıyla paralellik gösterdiği görülmektedir.

5.1.1.Farkındalık Boyutuna İlişkin Tartışma

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Puan türleri içerisinde sayısal puan türünde Biyoloji, Fizik ve Kimya öğretmenliği bölümlerinin; sözel puan türünde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği bölümünün; eşit ağırlık puan türünde Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünün siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu, diğer bölümlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Sayısal, sözel, eşit ağırlık, yabancı dil ve özel yetenek puan türlerinde yer alan bölümlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin grup içinde anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin verilere göre sadece sözel bölümdeki öğretmenlik bölümleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde Dikmen (2015), Dikmen ve Çağlar (2017) ve Gezgin ve Çuhadar (2012)'ın BÖTE öğretmen adayları ile yaptığı çalışmalarda, BÖTE öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Sezer ve diğerleri (2015) tarafından yürütülen çalışmada BÖTE ve RPD öğretmenlerinin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Horzum ve Ayas (2013)'ın yürüttüğü çalışmada ise RPD öğretmenlerinin farkındalık puanlarının diğer branşlardaki öğretmenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yürütülen diğer çalışmalarda da öğretmen ve öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir (Toprak 2018; Yenilmez ve Seferoğlu 2013). Horzum ve Ayas (2013) Sezer ve diğerleri (2015)'nin çalışmalarında RPD öğretmenlerinin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu, İnam ve Öztürk (2018)'ün çalışmasında BÖTE öğretmen adaylarının diğer bölümlere göre yüksek siber zorbalık farkındalığına sahip olmadığı belirtilmiştir. Belirtilen çalışmalar bu yönüyle bu çalışmaya paralellik göstermektedir. Çalışmalarda siber zorbalık farkındalık düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olup olmadığına bakıldığında ise anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir (Horzum ve Ayas 2011; Toprak, 2018). Bu çalışma ve literatür ışığında değerlendirildiğinde çalışmaların genellikle belli bölümlerde yapıldığı ve bu nedenle bölümler arası karşılaştırmaların yapılmasına imkan veren çalışma sayısının kısıtlı olduğu görülmektedir. Çalışmalar genellikle BÖTE ve RPD bölümleri etrafında yürütülmektedir. Bunun nedeninin BÖTE öğretmen ve öğretmen adaylarının teknoloji ile iç içe olması ve RPD öğretmenlerinin öğrencilerle daha fazla zaman geçirmesinden kaynaklı olduğu düşünülebilir.

Öğretmen adaylarının cinsiyete göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş olup, kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Cinsiyete göre siber zorbalık farkındalık düzeylerine bakıldığında Elmas (2016), Dikmen ve Çağlar (2017), Gezgin ve Çuhadar (2012), İnam ve Öztürk (2018), Odacı ve Berber-Çelik (2018), Peker (2019) ve Yalçın (2019)'ın çalışmaları bu çalışmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Bunun yanında bu çalışmada elde edilen bulgunun aksine erkeklerin daha yüksek siber zorbalık farkındalık düzeyine sahip olduğu çalışmalar (Dikmen, 2015; Sezer ve diğerleri, 2015) ve siber zorbalık farkındalık düzeyinin cinsiyet açısından farklılık göstermediği çalışmalar da bulunmaktadır (Toprak, 2018; Yenilmez ve Seferoğlu, 2013). Literatür incelendiğinde siber zorbalık ile ilgili maruz kalma ve mağdur olma durumları incelendiğinde siber zorbalığa maruz kalan tarafın daha çok kadınlar olduğu siber zorba davranışta bulunun tarafın ise daha çok erkekler olduğu belirtilmiştir (Alyakut, 2017; Bayram ve Sayılı, 2013; Dilmaç, 2009; Kowalski ve Limber, 2007; Temel, 2015). Bu bulguların aksine erkeklerin daha fazla siber zorbalık yapıp yine erkeklerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı çalışmalar da mevcuttur (Arıcak, 2009; Ayas ve Horzum 2011; Dilmaç, 2009; Serin, 2012). Kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olmasının nedeni, kadınların empati kurma becerilerinin daha yüksek olmasıyla ilişkilendirilmiştir (Sarı ve Seferoğlu, 2019).

Öğretmen adaylarının siber zorbalığı daha önce duyma/duymama durumuna göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalığı duyma/duymama durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş olup, evet cevabını veren katılımcıların hayır cevabını veren katılımcılardan daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Mutlu (2017)'nin sınıf öğretmeni adayları ile yürüttüğü çalışmaya göre katılımcıların %54'ünün siber zorbalığı daha önce duyduğu, %27,5'nin kısmen duyduğu ve siber zorbalık yapma oranının çok düşük, maruz kalma oranının yüksek olduğu belirtilmiştir. Yapılan diğer bir çalışmada katılımcıların siber zorbalığı duyduğu fakat içeriği ile ilgili bilgi sahibi olmadığı belirtilmiştir (Akyüz, 2019). Bu çalışmalar ışığında değerlendirildiğinde katılımcıların siber zorbalık farkındalık düzeylerinin iyi düzeyde olmadığı söylenebilir. Katılımcıların siber zorbalık yapmama konusunda siber zorbalık farkındalığına sahip oldukları görülürken siber zorbalığa maruz kalma noktasında mağdur oldukları görülmektedir.

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili daha önce bir eğitim alma/almama değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili daha önce bir eğitim alma/almama değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeyleri açısından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Eğitim aldım diyen katılımcıların sayısı 21 iken eğitim almadım diyen katılımcıların sayısı 450'dir. Eğitim alanların farkındalık düzeylerinin daha yüksek düzeyde olması ve anlamlı bir farklılık oluşturmaması beklenirken anlamlı farklılık oluşmamasının nedeni eğitimden kastın ne olduğunun anlaşılmamış olması olabilir, bu nedenle bu konuda nitel veriye ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Yürütülen çalışmalarda siber zorbalığa maruz kalma ve mağdur olma durumları incelendiğinde öğrencilerin yarısına yakınının siber zorbalığın tehlikeli olup olmadığı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı, eksik ya da yanlış bilgiye sahip olduğu ortaya konulmuştur (Kavuk, 2016; Özmen, 2018). Ayrıca yapılan bazı çalışmalarda öğrencilerin siber zorbalığı şaka ve eğlence olarak gördükleri ve bu durumun vahim sonuçlara neden olduğu belirtilmektedir (Türkileri-İnselöz ve Uçanok, 2013; Özmen, 2018). Bu nedenle siber zorbalık farkındalığının oluşabilmesi için bu konuda eğitim verilmesinin büyük önem arz ettiği görülmektedir.

Öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Günlük internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeyinin azaldığı görülmüştür. Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin günlük internet kullanım süresine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Elmas (2016)'ın yürüttüğü çalışmaya göre internette geçirilen zaman arttıkça siber zorbalık farkındalık düzeyi düşmektedir. Yapılan diğer çalışmalarda internette geçirilen zaman arttıkça siber zorbalık davranışının arttığı belirtilmiştir (Avcı, 2019; Baykal, 2016; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Serin, 2012; Yalçın, 2019). Bu çalışmalar bu sonuç açısından araştırma ile paralellik göstermektedir. Bunun aksine internette daha fazla zaman harcayan kişilerin farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu (Sezer ve diğerleri, 2015) ve anlamlı farklılığın oluşmadığı (Dikmen ve Çağlar, 2017; Gezgini ve Çuhadar, 2012; İnam ve Öztürk, 2018; Toprak, 2018; Yenilmez ve Seferoğlu, 2013) çalışmalara da rastlanmıştır. Bu sonuçlar ışığında, internette uzun süre zaman geçiren kişi, bu ortamda çok fazla etkileşimde bulunduğu için olumsuz durumlara maruz kalmış olabilir. Bunun aksine internette çok zaman geçirdiği ve gelecek tehlikeleri önceden tecrübe ettiği için siber zorbalığa maruz kalma ihtimali azalıp farkındalık düzeyi artmış da olabilir.

Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma durumuna göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesabı kullanma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Kwan ve Skoric (2013) ve Özer (2016)'in çalışmalarında sosyal medya hesabına sahip olanların sahip olmayanlara göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı belirtilmiştir. Bu bulgular çalışmanın bulgularıyla farklılaşmaktadır.

Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı sayısına göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesap sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Kullanılan sosyal ağ sayısına göre bakıldığında siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anlamlı farklılaşmadığı ve bu çalışmanın bulgularıyla paralellik gösterdiği görülmektedir (Dikmen, 2015; Dikmen ve Çağlar, 2017; İnam ve Öztürk, 2018, Özer, 2016). Bunun aksine Ünver ve Koç (2017) çalışmalarında sosyal medyayı aktif kullanan kişilerin zorbalık yapma eğiliminin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, öğretmen adaylarının sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna bakıldığında kimliğini gizleyenlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin daha yüksek düzeyde çıkması ve anlamlı farklılık oluşturması beklenirken anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Aytaç (2020) ve Erbiçer (2017)'in çalışmalarından elde edilen bulgulara göre sanal ortamda kimliğini gizleyen kullanıcıların siber zorbalık yapma eğiliminin yüksek olduğu belirtilmiştir. Ateş ve Güler (2016)'in çalışmasında öğrencilerin sosyal ortamda gerçekleştirmediği davranışları kimliği gizli olduğu için bu davranışları sanal ortamda rahatlıkla gerçekleştirdiği ve teknolojinin olumlu yönlerinin kullanılmasını engellediği belirtilmiştir. Başka bir çalışmada da kişilerin sahte kimlik bilgileri ile kayıt olduğu ve birbirleri ile etkileşime girip tanışıp sohbet ettiği ve siber zorbalık yapma eğilimlerinin yüksek olduğu belirtilmiştir (Ünver ve Koç, 2017).

Öğretmen adaylarının anne ve baba çalışma durumuna göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anne ve baba çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Bu bölümde anne ve babanın çalışma durumu, sosyoekonomik durum ve aileyle geçirilen zaman boyutlarında değerlendirilmiştir. Sosyoekonomik durumun siber zorbalığın bir yordayıcısı olmadığını belirten çalışmaların (Akar-Çelik, 2015; Erbiçer, 2017, Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Şahin-Olutürk, 2019; Tetik, 2019) bu çalışmanın sonuçlarına paralellik gösterdiği söylenebilir. Bu

sonuçlarla birlikte sosyoekonomik durum iyileştikçe siber zorbalığın arttığı (Aygün, 2016; Baykal, 2016; Manap, 2012) ve sosyoekonomik durum iyileştikçe siber zorbalığın azaldığı (Yenilmez ve Seferoğlu, 2013) çalışmalar da mevcuttur. Sosyoekonomik durum arttıkça siber zorbalığın artması veya azalmasının teknolojiye erişebilirlik ile açıklanabileceği belirtilmiştir (Özer, 2016; Şahin-Olutürk, 2019). Ayrıca sosyoekonomik durumun siber zorbalığın bir yordayıcısı olmadığını belirten bir çalışmada bunun nedeninin teknolojik araçlara erişimin kolaylaşması ve her gelir seviyesinden insanların bu teknolojiye rahat bir şekilde ulaşabilmesi ile açıklanmıştır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Özer (2016)'ın çalışmasında anne ve babanın çalışıyor olmasının çocuklarıyla daha az vakit geçirmelerine neden olabileceği belirtilmiştir. Bu durumun çocuk üzerindeki denetimin azalmasına neden olacağı ve bu nedenle ailesiyle daha az vakit geçiren çocuğun online ortamda daha fazla zaman geçirmesine ve siber zorbalık olaylarına daha fazla maruz kalmasına neden olabileceği belirtilmiştir.

Öğretmen adaylarının anne eğitim durumuna göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Anne eğitim durumu arttıkça siber zorbalık farkındalık düzeyinin artması ve anlamlı farklılık oluşması beklenirken farkındalık düzeyinin değişmediği ve anlamlı farklılık oluşmadığı görülmüştür. Anne eğitim durumu ile siber zorbalık ilişkisi incelendiğinde anne eğitim düzeyinin siber zorbalığın bir yordayıcısı olmadığı çalışmalar (Akar-Çelik, 2015; Bayram, 2017; Şahin-Olutürk, 2019; Tetik, 2019) bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bu bulguların aksine yapılan çalışmalarda anne eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık eğiliminin arttığı (Aygün, 2016; Baykal, 2016; Doğan-Çevirgen, 2018; Özer, 2016; Sarı, 2014; Serin, 2012) ve anne eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık eğiliminin azaldığı (Sarak, 2012) çalışmalar da mevcuttur. Annenin eğitim seviyesi arttıkça meslek sahibi olma ihtimali arttığı için çocukla daha az vakit geçirmesine ve çocuk üzerindeki denetiminin azalmasına neden olmaktadır. Bu durumun çocuğun daha fazla siber zorbalık eğiliminde olmasına neden olduğu düşünülebilir. Ayrıca annesi çalışan çocukların teknolojik imkanlara kolay sahip olması da bu durumla ilişkilendirilebilir.

Öğretmen adaylarının baba eğitim durumuna göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Baba eğitim durumu arttıkça siber zorbalık farkındalık düzeyinin artması ve anlamlı farklılık oluşması beklenirken farkındalık düzeyinin değişmediği ve anlamlı farklılık oluşmadığı görülmüştür. Baba eğitim durumu ile siber zorbalık ilişkisi incelendiğinde baba eğitim düzeyinin siber zorbalığın bir yordayıcısı olmadığı çalışmalar (Akar-Çelik, 2015; Doğan-Çevirgen, 2018; Özer, 2016; Tetik, 2019) bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bu bulguların aksine yapılan çalışmalarda baba eğitim

düzeyi arttıkça siber zorbalık eğiliminin arttığı (Aygün, 2016; Şahin-Olutürk, 2019) ve baba eğitim düzeyi arttıkça siber zorbalık eğiliminin azaldığı (Bayram, 2017; Sarak, 2012) çalışmalar da mevcuttur. Baba eğitim durumunun siber zorbalığın belirleyicisi olmamasının nedeni babanın anneye göre çocuklara daha az vakit ayırıyor olması ve çocuğa çeşitli davranış kazandırmada anneye göre daha az etkin olması ile ilişkilendirilebilir.

Öğretmen adaylarının kardeş sayısına göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu, siber zorbalık farkındalık düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Tek çocuk olanların ve kardeş sayısı 4 ve üzeri olanların farkındalık puanlarının diğer gruplara göre daha düşük olduğu da diğer önemli bir bulgudur. Karaca (2019) ve Sarı (2014) çalışmalarında siber zorbalık durumunun kardeş sayısına göre anlamlı farklılaşmadığını diğer bir ifadeyle kardeş sayısının siber zorbalığın yordayıcısı olmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar bu çalışmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir. Sarak (2012) çalışmasında kardeş sayısı 4 ve üzeri olan kişilerin daha fazla siber zorbalık yaptığı ve daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını belirtirken, Aytaç (2020) çalışmasında kardeşi olmayan kişilerin kardeşi olanlara göre daha fazla siber mağduriyet yaşadığını belirtmiştir. Aytaç (2020) ve Sarak (2012)'in çalışmalarının bulguları da bu çalışmanın diğer bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Kardeşi olmayan veya tek kardeşe sahip kişilerin siber zorbalık eğilimini yüksek çıkmasının sebebi yalnızlık duygusu olabilir. Yalnız kalan kişi daha fazla online ortamda vakit geçirdiği için siber zorba davranışlarda bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumunda kalmış olabilir. Kardeş sayısı fazla olan kişilerin siber zorbalık eğiliminin daha fazla çıkmasının sebebi ise ailedeki çocuk sayısı çok olduğu için ebeveynlerin çocuklara göstermiş olduğu ilginin azalmış olmasından kaynaklanabilir.

5.1.2. Başa Çıkma Boyutuna İlişkin Tartışma

Siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinde başvurulacak stratejilere ilişkin öğretmen adaylarının başa çıkma stratejilerini kullanırken en fazla, 10.madde olan "Bana sanal zorbalık yapanları arkadaşlık listemden çıkarırım" en az, 2.madde olan "Bir daha bu araçları (bilgisayar, cep telefon / akıllı telefon, tablet vb.) kullanmam." seçeneklerini tercih ettikleri görülmüştür. Alanyazında siber zorbalık yaşayan kişilerin; zorba kişiyi arkadaşlık listesinden çıkarma (Gülen ve Peker, 2018), online materyali engelleme ve silme (Dursun, Gökçe ve Aytaç, 2020), zorba kişiyi silme ve engelleme (Peker, 2014), kendisini kırıp üzenleri engelleme (Turgut,2016), gibi başa çıkma stratejileri kullanması bu çalışmanın sonucuyla paralellik göstermektedir. Ayrıca msn'den/siteden ayrılmak (Türkileri-İnselöz, Uçanok,2013),

çevrimdışı kalmak (Dursun, Gökçe ve Aytaç, 2020) seçenekleri de bu çalışmanın en az tercih edilen başa çıkma stratejisiyle benzerlik göstermektedir.

Öğretmen adaylarının eğitim gördükleri bölümün puan türüne göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin orta düzey olduğu, siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin eğitim gördükleri bölümün puan türüne göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Her bir puan türünün içinde yer alan bölüme bakıldığında siber zorbalıkla başa çıkma durumlarına ilişkin elde edilen bulgulara göre tüm bölümlerin orta düzey siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bölümlerin grup içindeki siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeylerine göre sayısal, sözel, eşit ağırlık ve yabancı dil puan türünde grup içinde anlamlı farklılaşmadığı görülürken özel yetenek puan türünde anlamlı farklılaştığı tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde öğretmen ve öğretmen adaylarının yer aldığı başa çıkma stratejisini ele alan çalışma sayısının kısıtlı olduğu görülmektedir. Bölümler arası karşılaştırma yapabilmek için bir veriye ulaşılamamıştır bu nedenle yapılan çalışmalardaki genel durumlar hakkında bilgilere yer verilecektir. Metin (2017) tarafından ortaokul öğretmenleri ile yürütülen çalışmada öğretmenlerin %91'inin siber zorbalığa karşı önlem almakta yetersiz olduğu ve öğretmenlerin tamamının önlem almaya çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca başka bir çalışmada RPD öğretmenlerinin siber zorbalık farkındalık ve başa çıkma stratejileri eğitimine tabi tutulduğu ön test ve son test sonuçlarına göre öğretmenlerin farkındalık ve başa çıkma strateji bilgi düzeylerinin arttığı görülmüştür (Altundağ, 2018).

Öğretmen adaylarının cinsiyete göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu, siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir. Gülen ve Peker (2018) ve Peker (2014) siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının ele alındığı çalışmalarında yardım arama, mücadele etme ve çevrimiçi güvenlik alt boyutlarında kızlar ile erkekler arasında anlamlı farklılığın olduğunu ve bu farklılığın kızların lehine olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışma sonuçlarının araştırma sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Kızların daha iyi başa çıkma stratejilerine sahip olmaları daha iyi farkındalık düzeyine sahip olmalarıyla ilişkilendirilebilir (Elmas, 2016; Dikmen ve Çağlar, 2017; Gezgün ve Çuhadar, 2012; İnam ve Öztürk, 2018; Odacı ve Berber-Çelik, 2018; Yalçın, 2019). Bu durumun bir diğer nedeni siber zorbalıkla karşılaştıklarında kızların erkeklerden daha fazla yardım talep etmesinden kaynaklanabilir (Topçu ve Erdur-Baker, 2016).

Öğretmen adaylarının siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Metin (2017) tarafından ortaokul öğretmenleri ile yürütülen çalışmada öğretmenlerin %91'inin siber zorbalığa karşı önlem almakta yetersiz olduğu ve öğretmenlerin tamamının önlem almaya çalıştığı belirtilmiştir. Bu çalışmaya katılanların %95'i siber zorbalığı daha önce duyduğunu ve buna maruz kaldığını belirtmiştir. Katılımcıların siber zorbalığı duyduğu halde siber zorbalığa maruz kalması, konuyla alakalı yeterli bilgiye sahip olmamasıyla açıklanmıştır (Akyüz, 2019). Ayrıca katılımcıların siber zorbalığı daha önce duyduğu halde buna maruz kalmaları farkındalık düzeylerinin düşük olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama durumuna göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu bulunmuştur. Eğitim aldığını söyleyen grubun daha yüksek başa çıkma strateji bilgisine sahip olduğu görülse de iki grup arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Aydın (2016) ve Sarı ve Seferoğlu (2019) çalışmalarında okulda siber zorbalıkla ilgili eğitim gören öğrencilerin kendi kendine bilgi edinen öğrencilere göre daha iyi siber zorbalık bilgisine sahip olduğunu belirtmişlerdir. Metin (2017)'in çalışmasında katılımcıların siber zorbalığı duydukları halde maruz kaldıkları görülmüş ve bu konuda eğitimler verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Aydın, Horzum ve Ayas (2017)'in siber zorbalık farkındalık ve başa çıkma stratejilerini ele aldığı çalışmada öğrencilerin bu konulardaki düzeylerini arttırmak için etkinlikler düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. İnternette geçirilen zaman arttıkça başa çıkma strateji bilgi düzeyinin düştüğü ve öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. İnternet kullanım sıklığına göre siber zorbalıkla başa çıkma düzeyinin ele alındığı bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu bölümde internet kullanımının etkilerinden bahsedilmiştir. Peker (2015) internet kullanım süresinin sanal zorba ve sanal kurban olmada rol aldığını belirtmiştir. Toprak (2018) in çalışmasında internette daha fazla zaman geçiren öğretmen adaylarının daha fazla siber zorbalık eğiliminde olduğu belirtilmesi Peker (2015)'in çalışmasını desteklemektedir. Metin (2017) tarafından ortaokul öğretmenleri ile yürütülen çalışmada öğretmenlerin %91'inin siber

zorbalığa karşı önlem almakta yetersiz olduğu ve öğretmenlerin tamamının önlem almaya çalıştığı belirtilmiştir. Bu katılımcıların %36'sı online alışverişi kullanmaktan, %27'si e-vatandaşlık işlemlerini yapmaktan kaçınırken %41'inin internet bankacılığı kullanmadığı belirtilmiştir.

Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama durumuna ve sosyal medya hesabı sayısına göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin bu iki değişkene göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Sosyal medya kullanmayanların kullananlara göre siber zorbalıkla başa çıkma stratejisinin daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülürken sosyal medya hesap sayısı arttıkça siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin azaldığı görülmüştür. Literatürde sosyal medya kullanma durumu ve sosyal medya hesap sayısına göre siber zorbalıkla başa çıkma düzeyinin ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu bölümde sosyal medya etki durumuna ilişkin verilere yer verilmiştir. Metin (2017)'in çalışmasında katılımcıların sosyal medya kullanımının yaygın olduğu, siber zorbalığı duydukları halde maruz kaldıkları görülmüştür. Kwan ve Skoric (2013) ve Özer (2016)'ın çalışmalarında sosyal medya hesabına sahip olanların sahip olmayanlara göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığı belirtilirken, Çetin (2019) ve Ünver ve Koç (2017) çalışmalarında sosyal medyayı aktif kullanan kişilerin zorbalık yapma eğiliminin yüksek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Turgut (2016) çalışmasında en yüksek internet risklerinin sosyal medyada meydana geldiğini belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında sosyal medya kullanan ve sosyal medyayı aktif kullananların daha düşük siber zorbalık başa çıkma strateji bilgisine sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmen adaylarının sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna göre incelendiğinde siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Evet, cevabını veren katılımcıların hayır cevabını veren katılımcılardan daha yüksek siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgisine sahip olduğu görülmüştür. BÖTE öğretmen adaylarının sanal ortamda kimliğini saklamadığı belirlenmiştir. Bu durumun BÖTE adaylarının bilgisayar öz-yeterliliğinin yüksek olmasından kaynaklandığı belirtilmiştir (Dikmen, 2015). Bu sonuç araştırmanın sonucuyla farklılık göstermektedir.

Aytaç (2020) ve Erbiçer (2017)'in çalışmalarından elde edilen bulgulara göre sanal ortamda kimliğini gizleyen kullanıcıların siber zorbalık yapma eğiliminin yüksek olduğu

belirtilmiştir. Ateş ve Güler (2016)'in çalışmasında öğrencilerin sosyal ortamda gerçekleştiremediği davranışları kimliği gizli olduğu için bu davranışları sanal ortamda rahatlıkla gerçekleştirdiği ve teknolojinin olumlu yönlerinin kullanılmasını engellediği belirtilmiştir. Bu çalışmalarda kimliğini gizleyenlerin daha fazla zorbalık yaptığı görülmektedir. Siber zorbalık farkındalık düzeyi arttıkça başa çıkma stratejilerinin de artacağı (Aydın, Horzum ve Ayas, 2017) ve kimliğini gizleyenlerin başa çıkma düzeyinin daha yüksek çıktığı düşünüldüğünde farkındalık düzeyi yüksek kişilerin de siber zorbalık yapabileceği düşünülebilir.

Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin anne ve baba çalışma durumuna göre orta düzeyde olduğu ve anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Sadece annesi çalışan katılımcıların daha düşük bilgi düzeyine sahip olduğu görülürken anne ve babası çalışmayan katılımcıların en yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Anne ve baba çalışma durumuna göre siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Annesi çalışan ve çalışmayan kişilerin siber zorbalık strateji bilgisinin farklı düzeylerde çıkmasının nedeni annenin bir işte çalışıp çalışmamasıyla ve bunun sonucu olarak çocukla az ya da çok vakit geçiriyor olmasıyla ilişkilendirilebilir. Babanın evde olması çocuğun sanal ortamda daha dikkatli hareket etmesine sebep olabilir.

Öğretmen adaylarının anne ve baba eğitim durumuna göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Anne ve babası okuryazar olmayan katılımcıların siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin diğer gruplara göre yüksek çıkması ve anne-baba eğitim düzeyi arttıkça (baba eğitim durumunda lise seçeneği hariç) başa çıkma bilgi düzeyinin düşmesi beklenmeyen durumlardır.

Anne ve baba eğitim durumuna göre siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Anne eğitim durumu yüksek olan kişilerin annesi bir işte çalıştığından çocuğa daha az vakit ayırıyor olabilir. Ayrıca anne eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin annesinin demokratik davranıp çocuğa çok müdahale etmemesi de buna neden olmuş olabilir. Anne ve babaların çocuğun gelişiminde rolü çok büyük olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu nedenle siber zorbalık yapan ve siber zorbalığa maruz kalan çocukların ailelerine güvenmeleri ve bu olaylarla karşılaştıklarında ebeveynlerine anlatmaları sorunun çözümü ve çocuğun sağlıklı gelişimi için önem arz etmektedir. Turgut (2016) ve Türkîleri (2012)'nin çalışmalarında da çocukların siber zorbalıkla karşılaştıklarında genellikle kendi başlarına çözmeye çalıştıkları, yardım almaları gerektiğinde ise ailelerinden ve arkadaşlarından destek

aldığı belirtilmektedir. Gökmen (2019), Patchin ve Hinduja (2006), Topçu ve Erdur-Baker (2016), Topçu ve diğerleri (2008) çalışmalarında öğrencilerin siber zorbalığa uğradığında ailesinden destek aldığını belirtmiştir. Yapılan diğer çalışmalarda katılımcıların %13,1'inin (Dursun, Gökçe ve Aytaç,2020), %16,3'ünün (Ayas ve Horzum, 2012), %8,9'unun (Slonje ve Smith, 2008) ve %24,7'sinin (Turgut,2016) siber zorbalık olayında anne ve babasından destek aldığı belirtilmiştir. Bunun yanında aileden destek almayı tercih etmeyen öğrencilerin de olduğu çalışmalar mevcuttur (Karaman,2016; Özer, 2016; Topçu, 2014). Aileden destek almayan çocukların, elindeki teknolojinin elinden alınması korkusuyla bunu paylaşmadığı belirtilmiştir (Karaman, 2016; Kowalski ve Limber, 2007; Özer, 2016).

Öğretmen adaylarının kardeş sayısı değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Kardeş sayısı ile siber zorbalık başa çıkma düzeyini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır fakat alanyazında siber zorbalık durumuna maruz kalan kişilerin kardeşlerinden destek aldığı çalışmaların olması kardeşe sahip olmanın önemini arttırmaktadır. Yapılan çalışmalarda siber zorbalığa uğrayan kişilerin %13,2'sinin (Ayas ve Horzum, 2012) ve %17,1'inin (Topçu ve diğerleri, 2008), kardeşleriyle paylaştıkları belirtilmiştir. Ayrıca siber zorbalığa uğradığında yardım alma seçenekleri arasında kardeşimle paylaşım seçeneğinin olduğu çalışmalar da mevcuttur (Kowalski ve Limber, 2007; Topçu ve Erdur-Baker, 2016).

Siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin bulgulara göre öğretmen adaylarının başa çıkma stratejilerini kullanırken en fazla “yardım arama” en az “bilgi arama” seçeneklerini tercih ettikleri görülmüştür. Alanyazında siber zorbalığa uğradığında yardım arama seçeneğine başvurulduğu görülmektedir (Gülen,2017; Karaman,2016; Kowalski ve Limber, 2007; Patchin ve Hinduja, 2006; Peker, 2014; Topçu ve diğerleri, 2008). Bu sonuç çalışmanın bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Bunun yanında teknik başa çıkma, mücadele ve önleme, çevrimiçi güvenlik (Gülen, 2017; Peker,2014; Peker ve Ekinci, 2016) gibi siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinin de kullanıldığı belirtilmektedir.

5.2.Sonuçlar ve Öneriler

- Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeyleri, başa çıkma stratejileri ve strateji bilgi düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Yürütülen bu

çalışmada öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin ve siber zorbalıkla başa çıkma bilgi düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

- Korelasyon testi sonucu elde edilen verilere göre siber zorbalık farkındalık düzeyleri ile siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyleri arasında pozitif yönde, anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Bu verilere göre siber zorbalık farkındalık düzeyi arttıkça siber zorbalık başa çıkma strateji bilgi düzeyinin de artacağı söylenebilir.
- Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Puan türleri içerisinde sayısal puan türünde Biyoloji, Fizik ve Kimya öğretmenliği bölümlerinin; sözel puan türünde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği bölümünün; eşit ağırlık puan türünde Rehberlik ve Psikolojik Danışma bölümünün siber zorbalık farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu, diğer bölümlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin eğitim gördükleri bölümün puan türü değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Sayısal, sözel, eşit ağırlık, yabancı dil ve özel yetenek puan türlerinde yer alan bölümlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin grup içinde anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ilişkin verilere göre sadece sözel bölümdeki öğretmenlik bölümleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının cinsiyete göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş olup, kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının siber zorbalığı daha önce duyma/duymama durumuna göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca siber zorbalık farkındalık düzeylerinin siber zorbalığı duyma/duymama durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş olup, evet cevabını veren katılımcıların hayır cevabını veren katılımcılardan daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.
- Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili daha önce bir eğitim alma/almama değişkenine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili daha önce bir eğitim alma/almama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

- Öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresine göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Günlük internette geçirilen zaman arttıkça siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeyinin azaldığı görülmüştür. Öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin günlük internet kullanım süresine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma durumuna göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesabı kullanma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı sayısına göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, öğretmen adaylarının siber zorbalık farkındalık düzeylerinin sosyal medya hesap sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna göre siber zorbalık farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, öğretmen adaylarının sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna bakıldığında kimliğini gizleyenlerin siber zorbalık farkındalık düzeylerinin daha yüksek düzeyde çıkması ve anlamlı farklılık oluşturması beklenirken anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının anne ve baba çalışma durumuna göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu, siber zorbalık farkındalık düzeylerinin anne ve baba çalışma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının anne eğitim durumuna göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Anne eğitim durumu arttıkça siber zorbalık farkındalık düzeyinin artması ve anlamlı farklılık oluşması beklenirken farkındalık düzeyinin değişmediği ve anlamlı farklılık oluşmadığı görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının baba eğitim durumuna göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Baba eğitim durumu arttıkça siber zorbalık farkındalık düzeyinin artması ve anlamlı farklılık oluşması beklenirken farkındalık düzeyinin değişmediği ve anlamlı farklılık oluşmadığı görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının kardeş sayısına göre siber zorbalıkla ilgili farkındalık düzeylerinin orta düzeyde olduğu, siber zorbalık farkındalık düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Tek çocuk olanların ve kardeş sayısı 4 ve üzeri olanların farkındalık puanlarının diğer gruplara göre daha düşük olduğu da diğer önemli bir bulgudur.

- Siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerinde başvuru stratejilere ilişkin öğretmen adaylarının başa çıkma stratejilerini kullanırken en fazla 10.madde olan ”Bana sanal zorbalık yapanları arkadaşlık listemden çıkarırım” en az 2.madde olan ”Bir daha bu araçları (bilgisayar, cep telefon / akıllı telefon, tablet vb.) kullanmam.” seçeneklerini tercih ettikleri görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının eğitim gördükleri bölümün puan türüne göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin orta düzey olduğu, siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin eğitim gördükleri bölümün puan türüne göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Her bir puan türünün içinde yer alan bölüme bakıldığında siber zorbalıkla başa çıkma durumlarına ilişkin elde edilen bulgulara göre tüm bölümlerin orta düzey siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bölümlerin grup içindeki siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeylerine göre sayısal, sözel, eşit ağırlık ve yabancı dil puan türünde grup içinde anlamlı farklılaşmadığı görülürken özel yetenek puan türünde anlamlı farklılaştığı tespit edilmiştir.
- Öğretmen adaylarının cinsiyete göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu, siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeyinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha yüksek siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyine sahip olduğu tespit edilmiştir.
- Öğretmen adaylarının siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin siber zorbalığı duyma/duymama değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla ilgili eğitim alma/almama durumuna göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu bulunmuştur. Eğitim aldığını söyleyen grubun daha yüksek başa çıkma strateji bilgisine sahip olduğu görülse de iki grup arasında anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. İnternette geçirilen zaman arttıkça başa çıkma strateji bilgi düzeyinin düştüğü görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi

düzeyinin günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği belirlenmiştir.

- Öğretmen adaylarının sosyal medya hesabı kullanma/kullanmama durumuna ve sosyal medya hesabı sayısına göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin bu iki değişkene göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Sosyal medya kullanmayanların kullananlara göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu görülürken sosyal medya hesap sayısı arttıkça siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin azaldığı görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin sanal ortamda gerçek kimliği gizleme/gizlememe durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Evet, cevabını veren katılımcıların hayır cevabını veren katılımcılardan daha yüksek siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgisine sahip olduğu görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin anne ve baba çalışma durumuna göre orta düzeyde olduğu ve anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Sadece annesi çalışan katılımcıların daha düşük bilgi düzeyine sahip olduğu görülürken anne ve babası çalışmayan katılımcıların en yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu görülmüştür.
- Öğretmen adaylarının anne ve baba eğitim durumuna göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Anne ve babası okuryazar olmayan katılımcıların siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin diğer gruplara göre yüksek çıkması ve anne-baba eğitim düzeyi arttıkça (baba eğitim durumunda lise seçeneği hariç) başa çıkma bilgi düzeyinin düşmesi beklenmeyen durumlardır.
- Öğretmen adaylarının kardeş sayısı değişkenine göre siber zorbalıkla başa çıkma strateji bilgi düzeyinin orta düzey olduğu ve kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür.
- Siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin bulgulara göre öğretmen adaylarının başa çıkma stratejilerini kullanırken en fazla “yardım arama” en az “bilgi arama” seçeneklerini tercih ettikleri görülmüştür.

Bu çalışma sonunda araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

- Alanyazında öğretmen ve öğretmen adaylarına yönelik siber zorbalık farkındalık düzeylerini ölçen çalışma sayısının kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu konuda çalışmaların yapılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Literatür incelendiğinde öğretmen ve öğretmen adaylarının yer aldığı siber zorbalıkla başa çıkma strateji düzeylerini ölçen çalışma bulunmamaktadır. Çalışmalar kısıtlı sayıda olup genelde ergenler ile çalışıldığı görülmektedir. Bu konuda çalışmaların yapılması faydalı olacaktır.
- Siber zorbalık başa çıkma stratejileri incelenirken kısıtlı demografik bilgilere yer verildiği görülmektedir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda demografik bilgiler açısından ele alınması çalışmalara katkı sağlayacaktır.
- Siber zorbalık farkındalık durumları ve başa çıkma stratejileri ile ilgili yapılacak çalışmaların nitel verilerle desteklenmesi faydalı olacaktır.
- Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi öğretmen adayları ile sınırlıdır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda örnekleminin daha büyük tutulması çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttıracaktır.
- Öğretmen ve öğretmen adaylarının birlikte katılım gösterdiği bir çalışma yapıp karşılaştırılması literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, C., ve Kestel, M. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859.
- Akbaba, S., ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-122.
- Akca, E. B., ve Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: Mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8(30), 7-19.
- Akca, E. B., Sayımer, İ., Salı, J. B., ve Başak, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2), 17-30.
- Akkurt Nurtan, K., ve Evgin, D. (2019). *9. Sınıf Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı, Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet Ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Nevşehir (No:548897).
- Aksaray, P. D. S. (2011). Siber zorbalık. *Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences*, 20(2), 405-432
- Aktepe, E. (2013, February). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet. In *Yeni Symposium* (Vol. 51, No. 1).
- Altundağ, Y. (2016). Lise öğrencilerinde sanal zorbalık ve problemli internet kullanımı ilişkisi. *Online Journal Of Technology Addiction ve Cyberbullying*, 3(1), 27-43.
- Altundağ, Y. (2018). *Lise rehber öğretmenlerine yönelik tüm okul yaklaşımına dayalı sanal zorba farkındalığı ve sanal zorbalıkla başa çıkma stratejilerini kazandırma programının etkililiği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Sakarya (No:518264).
- Alyakut, Ö. Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık hakkında görüşleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 349-363.

- Arıca, T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, (34), 167-184.
- Arıca, O. T. (2011). Siber zorbalık: Gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10- 12.
- Arslan Özdiğer, S., ve Savaş, S. (2009). Okulda zorbalık. *Milli Eğitim*, 38(184), 218-227.
- Ateş, B., ve Güler, M. (2016). Ergenlerde siber zorbalığın yordayıcısı olarak algılanan sosyal yetkinlik ve toplumsal kaygı. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 391-408.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2011). Exploring the Teachers' Cyber Bullying Perception in terms of Various Variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3(2). 619-640
- Ayas T. ve Horzum, M.B. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Sanal Zorba ve Mağdur Olma Durumu. *Elementary Education Online*, 11 (2), 369-380. DOI:[10.17051/IO.38482](https://doi.org/10.17051/IO.38482)
- Aydın, F. (2016). *Sanal zorbalık eğitiminin 6. sınıf öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalığına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek tezi). Sakarya Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Sakarya (No:448210).
- Aydın, F., Horzum, M. B., ve Ayas, T. (2017). Lise öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalığı ve sanal zorbalıkla baş etme stratejileri bilgi düzeylerinin incelenmesi. 27-29 Nisan 2017 VII. *Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur*.
- Aydın, F., ve Seferoğlu, S. S. (2020). Üniversite öğrencilerinin sanal zorbalıkla baş etme stratejileri üzerine bir inceleme. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 579-594. DOI: 10.17679/inuefd.554675
- Aygün, F. (2016). *Lise öğrencileri arasında siber zorbalık Adıyaman örneği* (Yayımlanmamış yüksek tezi). Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sivas (No:459464).
- Aytaç, Ö. (2020). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve internet bağımlılığı düzeyinin, ebeveynlerle iletişim ve akranlarla ilişkiler açısından incelenmesi: İzmir*

örneği (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Manisa (No:634117).

Baykal, F. (2016). *Lise öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin ailedeki koruyucu etmenlerle ilişkisi: Afyonkarahisar ili örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi: Afyonkarahisar (No:447709).

Bayram, F. (2017). *Siber zorbalık yapma siber mağdur olma ve denetim odağı arasındaki ilişkinin bazı kişisel değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Gaziantep (No:456779).

Bayram, N., ve Sayılı, M. (2013). Üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 107-116.

Belsey, B. (2020). Aralık 20, 2020 tarihinde <http://www.billbelsey.com/?cat=13> adresinden alındı.

Bulut, E. (2018). *Öğrenci, öğretmen ve velilerin gözünden ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara (No:517837).

Büyüköztürk, Ş. (2014). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: Pegem Yayınevi

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2018). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.

Çelik, A. A. (2015). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri ile algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mevlâna Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya (No:412384).

Coşkun Akyüz, A. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık/siber mağduriyet davranışları ve internet saldırganlığı düzeyleri-Zonguldak örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Zonguldak (No: 544594).

- Çivilidağ, A., ve Cooper, H. T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6(1), 497-511.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1291-1325.
- Dikmen, M. (2015). *Bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmen adaylarının bilgisayar öz-yeterlik algıları ile siber zorbalık duyarlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul (No:388054).
- Dikmen, M. ve Çağlar, A. (2017). Öğretmen adaylarının siber zorbalığa yönelik duyarlılıklarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (The Journal of International Social Sciences)*, 27 (2), 101– 111
- Dikmen, M., ve Tuncer, M. (2017). Akademisyenlerin siber zorbalığa yönelik algıları ve mücadele etme yöntemleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 675-686.
- Dilmaç, J. A. (2020). Dijital ortamda sapkınlık: siber zorbalık, *Turkish Studies- Social*, 15(3), 1087-1099. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.39895>
- Dilmaç, B., ve Aydoğan, D. (2010). Parental attitudes as a predictor of cyber bullying among primary school children. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 67, 167-171.
- Doğan, B. Ö., Ertürk, Y. D., ve Aslan, P. (2018). Facebook kullanıcısı kız çocuklarına yönelen zorbalık odaklı siber tacizin cinsel tacize dönüşümü: Gazete haberleri üzerinden betimsel bir değerlendirme. *Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi Etkileşim*, (2), 36-55.
- Dursun, S., Gökçe, A., ve Aytaç, S. (2020). Siber zorbalık: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *International Journal of Social Inquiry*, 13(2), 465-485. DOI: 10.37093/ijsi.837694
- Elmas, B. (2016). *Öğretmen adaylarının siber zorbalık ve siber mağduriyet algı düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi: Afyonkarahisar (No:456188)

- Erbiçer, E. S. (2017). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul (No:481949).
- Erden, İ.O. (2015). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına ilişkin okul yöneticilerinin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara (No:419269).
- Erdur-Baker, Ö., ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (27). 31-42.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and justice*, 17, 381-458.
- Gelmez, Ö. S. Ö. Ortaokul Öğrencilerinin Siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının incelenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(Özel Sayı), 75-95.
- Gezgin, D. M., ve Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 93-104.
- Gökçearslan, Ş., ve Seferoğlu, S. S. (2016). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanım biçimleri: Riskli davranışlar ve fırsatlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 383-404.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 511-537.
- Gökmen, F. Ö. (2019). *Örnek olay temelli sanal zorbalık ile ilgili kısa filmlerin ortaokul öğrencilerinin sanal zorba/mağdur, farkındalık, empati düzeylerine ve baş etme stratejilerini öğrenmelerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Sakarya (No:545415).
- Göldağ, B. (2017). Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları. *Journal of International Social Research*, 10(54), 719-730.

- Gülen, H.ve Peker, A. (2018). Ergenlerin problem çözme becerileri ve siber zorbalıkla başa çıkma davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(26), 385-404.
- Horzum, M. B., ve Ayas, T. (2013). Rehber öğretmenlerin sanal zorbalık farkındalık düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 195-205.
- Hoşgörür, V., ve Orhan, A. (2017). Okulda zorbalık ve şiddetin nedenleri ve önlenmesinin yönetimi (Muğla merkez ilçe örneği). *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(24), 859-880.
- İlhan Alper, S. (2008). İlköğretimde zorbalık (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi: Bursa (No:221001).
- İnam, N. ve Öztürk, G. (2018). Öğretmen adaylarının sanal zorbalık algıları. *International Journal of Computers in Education*, 1(1), 24-38.
- İnselöz, N. T., ve Uçanok, Z. (2013). Ergenlerde sanal zorbalık: nedenler, duygular ve bas etme yollarının niteliksel analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 20-49
- Karaca, F. (2017). Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeyleri ile akıllı telefon kullanma alışkanlıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (44), 581-597. DOI:10.21764/maeuefd.334953
- Karaca, H. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetle, internet bağımlılığı, aile işlevleri ve ebeveynlerin internet kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Lefkoşa. (<http://docs.neu.edu.tr/library/6713008672.pdf>) adresinden erişildi.
- Karaosmanoğlu, G. (2019). *Drama, çatışma ve siber zorbalık: Ergenlerin siber zorbalığı ve çatışma çözme biçimlerini anlamaya yönelik bir çalışma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara (No:598216).
- Kartal, H., ve Bilgin, A. (2007). İlköğretim öğrencilerine yönelik bir zorbalık karşıtı program uygulaması: okulu zorbalıktan arındırma programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207-227.

- Kavuk, M. (2016). *Ortaokul ve liselerin siber zorbalık farkındalık profillerinin oluşturulması ve okul paydaşlarına yönelik siber zorbalık farkındalık eğitimi etkililiğinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara (No:431277).
- Kepenekci, Y. K., ve Çinkır, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child abuse ve neglect*, 30(2), 193-204.
- Koç, M., Horzum, M. B., Ayas, T., Aydın, F., Özbay, A., Uğur, E., ve Çolak, S. (2016). Sanal zorbalıkla baş etme ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Sakarya University Journal of Education*, 6(3), 116-128. DOI: <http://dx.doi.org/10.19126/suje.281376>
- Kolan, H. İ., Önlü, Z., Peker Yıldızkaya, E. (2018). Ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin incelenmesi. FATİH Projesi Eğitim Teknolojileri Zirvesi 2-3 Kasım 2018. 351-361
- Kowalski, R. M., ve Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of adolescent health*, 41(6), 22-30.
- Kwan, G. C. E., ve Skoric, M. M. (2013). Facebook bullying: An extension of battles in school. *Computers in human behavior*, 29(1), 16-25. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.07.014>
- Manap, A., (2012), *ilköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun İli Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Samsun (No:311872).
- Metin, K. E. (2017). Ortaokul öğretmenlerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ve siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 33-49.
- Mutlu, E. (2017). *Öğretmen adaylarının siber zorba davranışlara yönelik görüşlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Kayseri (No:456662).
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., ve Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Jama*, 285(16), 2094-2100.

- Odacı, H., ve Çelik, Ç. B. (2018). Öğretmen adaylarının siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının cinsiyet rolleri ve bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 1174-1187.
- Olutürk, N. Ş. (2019). *Ortaokul öğrencilerinde sanal zorbalık ve mağduriyetin internet aile stili ve diğer değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Sakarya (No:585625).
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European journal of psychology of education*, 12(4), 495-510.
- Özer, G. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara (No:429521).
- Özer, G. ve Cemaloğlu, N. (2016). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Yönetimi Araştırmaları* (e-kitap). Ankara: Pegem Akademi. 462-492
- Özerbaş, M. A., ve Altay, D., (2020). İlkokul öğrencilerinin problemlili cep telefonu kullanımlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, cilt.13, 68-84.
- Özkal, U. Ü. (2011). *Üniversite öğrencileri arasında zorbalık ve zorbalığın psikolojik sorunlarla ilişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara (No:302898).
- Özmen, Ş. Y. (2018). Dijital şiddet, siber zorbalık ve yeni medya okuryazarlığı üzerine bir değerlendirme. *Journal of International Social Research*, 11(61). DOI: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2989>
- Öztürk, N., Kutlu, M., ve Atli, A. (2014). Ortaokul öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 15(3), 43-63
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyberbullying. *Youth violence and juvenile justice*, 4(2), 148-169.

- Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(1), 18-32.
- Sarak, Ö. (2012). *Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü: İstanbul (No:294189).
- Sarı, D. (2014). *Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık yaşantılarının ve öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İzmir (No:381126).
- Sarı, F.G., ve Seferoğlu, S. (2019). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorbalık farkındalık durumları ile sanal zorbalık yapma ve mağdur olma durumlarının incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction Cyberbullying* , 6, 54-77.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul (No:317225).
- Sezer, B., Yılmaz, R. and Yılmaz, F.G.K. (2015), "Cyber bullying and teachers' awareness", *Internet Research*, 25(4), 674-687. DOI: <https://doi.org/10.1108/IntR-01-2014-0023>
- Slonje, R., ve Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying?. *Scandinavian journal of psychology*, 49(2), 147-154. DOI: 10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x
- Smith, P. K., Pepler, D., ve Rigby, K. (Eds.). (2004). *Bullying in schools: How successful can interventions be?* Cambridge University Press.
- Şahin, M., Sâri, S. V., ve Özer, Ö. ve Er, SH (2010). *Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri*. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257- 270.
- Tamer, N., ve Vatanartıran, S. (2014). Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 1(2), 1-20.

- Tanrikulu, T., Kınay, H., ve Arıca, O. T. (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 38-47.
- Temel, Y. (2015). *Ortaöğretim öğrencilerinde siber zorbalık davranışları / mağduriyetleri ve öğretmenler ile okul yöneticilerinin farkındalıkları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü: Afyonkarahisar (No:382362).
- Tetik, S. (2019), *Edirne merkezinde lise öğrencilerinde siber zorbalık ve ilgili faktörlerin değerlendirilmesi* (Uzmanlık Tezi). Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Anabilim dalı: Edirne (No:581187).
- Topçu, Ç., ve Erdur-Baker, Ö. (2016). Zorbalık mağdurlarının yardım alma davranışı ve yardım kaynakları. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 127-145.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö., ve Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *CyberPsychology & Behavior*, 11(6), 643-648. DOI: <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.0161>
- Toprak, Y. (2018). *Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin siber zorbalık algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Gaziantep (No:536004)
- Tunca, G. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet: Ankara İli Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: Ankara (No:587479).
- Turgut, Y. E. (2016). *Çocukların mobil internet deneyimleri: kullanım, risk faktörleri ve risklerle başa çıkma stratejilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Erzurum (No:429610).
- Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, “Farkındalık”, “Zorbalık”, “Başa çıkmak”. www.tdk.gov.tr, Adresinden 20,12,2020 tarihinde erişilmiştir. 2020.
- Türkileri, N. (2012). Ergenlerde sanal zorbalık: *Nedenlerine ilişkin algılar, duygusal tepkiler ve baş etme yöntemleri ile zorbalık statüleri arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış

yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara (No:314999).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK): Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması (2020). İnternet'ten 20.12.2020'de erişilmiştir.
[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679)

Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemli internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul (No:350006).

Ünver, H. (2016). *Siber zorbalık ile problemli İnternet kullanımı ve riskli İnternet davranışı arasındaki ilişki ve bu değişkenlerin çeşitli demografik özellikler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara (No:450238).

Ünver, H., ve Koç, Z.,(2017). Siber zorbalık ile problemli internet kullanımı ve riskli internet davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 117-140.

World Internet Users and 2020 Population Stats, (2020, 30 Eylül), Erişim adresi: <https://www.internetworldstats.com/stats.htm>

Yalçın, S. (2019). *Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul (No:592833).

Yaman, E. E., ve Ceylan Çuha, N. (2014). Sınıf öğretmenlerinin okul zorbalığına ilişkin tutumları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (Turkish). *Bartın University Journal Of Faculty Of Education*, 3(2), 435-448.

Yaman, E., Eroğlu, Y., ve Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileri ile okul zorbalığı ve siber zorbalık*. Kaknüs Yayınları.

Yaman, E., Karakulah, D., ve Dilmaç, B. (2013). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin değerlerini yordayan iki önemli değişken: siber zorbalık eğilimleri ve okul kültürü arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 323-337.

- Yaman, E., ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819-833.
- Yaman, E., ve Sönmez, Z. (2015). Cyberbullying trends of adolescence. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*, 2(1), 18-31.
- Yenilmez, Y., ve Seferoğlu, S. S. (2013). Sanal zorbalık ve öğretmenlerin farkındalık durumlarına bir bakış. *Education ve Science/Egitim ve Bilim*, 38(169), 420- 432

EKLER

EK 1.ÖĞRENCİNİN AKADEMİK ÖZGEÇMİŞİ

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	İnan AYDIN		
E-postası/Web Sayfası			
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Bilişim Teknolojileri		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Çukurova Üniversitesi	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	2012-2016
Tez Başlığı	Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkla İlgili Farkındalık Düzeylerinin ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi: Buca Eğitim Fakültesi Örneği		
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Kürşat ARSLAN		

EK 2. UYGULAMA İZİNLERİ

	T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Buca Eğitim Fakültesi	
Sayı : 85316909-399.99-E.96120 Konu : Asıl Uygulama	22/11/2019	
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE		
İlgi : 12.11.2019 tarih ve 2801 sayılı yazınız.		
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi İnan AYDIN'ın Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkla İlgili Farkındalık Düzeylerinin ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi konulu tez çalışması kapsamında Fakültemizde uygulama çalışması yapma isteği dersleri aksatmamak ve uygulamayı kendisinin takip etmesi koşuluyla uygun görülmüştür.		
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.		
Prof.Dr. Ercan AKPINAR Dekan V.		

EK 3. ETİK İZİN

 T.C. DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ ETİK KURULU KARARI 	
TOPLANTI TARİHİ	: 05/11/2019
TOPLANTI SAYISI	: 10
KARAR-10-: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı 2018950203 numaralı öğrencisi İnan AYDIN'ın tez çalışması kapsamında gerçekleştireceği asıl uygulamalara ilişkin tez danışmanı Dr.Öğr.Üyesi Kürşat ARSLAN'ın 30/10/2019 tarihli dilekçesi ile ekleri görüşüldü.	
Yapılan görüşmeler sonucunda, Dr.Öğr.Üyesi Kürşat ARSLAN'ın danışmanlığında, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı 2018950203 numaralı öğrencisi İnan AYDIN'ın "Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkta İlgili Farkındalık Düzeylerinin ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi: Buca Eğitim Fakültesi Örneği" konulu tez çalışması kapsamında yapmak istediği asıl uygulamaların etik açıdan uygunluğuna oy birliği ile karar verildi.	
 Prof.Dr. Serap KAYA ŞENGÖREN (BAŞKAN)	
 Prof.Dr. Dilek Müge SİYEZ (ÜYE)	 Doç.Dr. Berna CANTÜRK GÜNHAN (ÜYE)
 Doç.Dr. Banu ÇULHA ÖZBAŞ (ÜYE)	

EK 4. ÖLÇME ARAÇLARININ UYGULANMA İZİNLERİ

Öğretmenler için Sanal Zorba Farkındalık

3 ileti

inan aydın

10 Ekim 2019 10:47

Alıcı:

Merhaba Hocam,
Ben İnan AYDIN, Dokuz Eylül Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği yüksek lisans öğrencisiyim.İzniniz olursa "Öğretmenler için Sanal Zorba Farkındalık" ölçeğinizi çalışmamda kullanmak istiyorum.Şimdiden çok teşekkürler.İyi günler hocam.

Mehmet Barış Horzum

12 Ekim 2019 19:02

Alıcı: inan aydın

ölçek ektedir. kolay gelsin.

inan aydın

10 Eki 2019 Per, 10:47 tarihinde şunu yazdı:

[Alınılan metin gizlendi]

Sanal Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği

3 ileti

inan aydın

7 Ekim 2019 12:39

Alıcı:

Merhaba Hocam,
Ben İnan AYDIN, Dokuz Eylül Üniversitesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği yüksek lisans öğrencisiyim.İzniniz olursa "Sanal Zorbalıkla Baş Etme" ölçeğinizi çalışmamda kullanmak istiyorum.Şimdiden çok teşekkürler.İyi günler hocam.

Mustafa Koç

7 Ekim 2019 12:50

Alıcı: inan aydın

Merhaba İnan,

"Sanal Zorbalıkla Baş Etme" ölçeğini kullanabilirsiniz. Kolaylıklar dilerim.

Prof. Dr. Mustafa KOÇ

EK 5. KİŞİSEL BİLGİ FORMU VE ÖLÇEKLER

Sayın Katılımcı,

Bu anketler sonucu elde edilecek veriler, “Üniversite Öğrencilerinin Siber Zorbalıkla İlgili Farkındalık Düzeylerinin Ve Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi” konulu tezimde kullanılacaktır.

Sanal/Siber Zorbalık: Siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarıdır.

Araştırmada kimliğinizi ortaya çıkaracak herhangi kişisel bir bilgi istenmemektedir.

Çalışmadan elde edilen bilgiler sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Gönüllü katılımınız beklenmektedir.

Kişisel Bilgi Formu

1. Bölüm:
2. Cinsiyet: Kadın () Erkek ()
3. Daha önce sanal zorbalık kavramını duydunuz mu? Evet () Hayır ()
4. Siber zorbalıkla ilgili bir eğitim aldınız mı? Evet () Hayır ()
5. Günlük internet kullanım sürenizi hangi seçenek daha iyi tanımlar?
0-2 Saat () 3-4 saat () 5-6 saat () 7-8 saat () 8 saatten fazla ()
6. Sosyal medya hesabı kullanıyor musunuz? Evet () Hayır ()
7. Sosyal medya hesabı/hesapları kullanıyorsanız kullandığınız sosyal medya hesap sayısı kaçtır?(Facebook, instagram vb.) 1-2 () 3-4 () 4 ve daha fazla ()
8. Sanal ortamda kimliğinizi gizlersiniz? Evet () Hayır ()
9. Anne ve baba çalışma durumu?
Sadece annem çalışıyor () Sadece babam çalışıyor ()
İkisi de çalışıyor () İkisi de çalışmıyor ()
10. Anne eğitim durumu? Okur yazar değil () İlköğretim () Lise () Üniversite ()
11. Baba eğitim durumu? Okur yazar değil () İlköğretim () Lise () Üniversite ()
12. Kardeş sayınız? 0 () 1 () 2 () 3 () 4 () 5+ ()

Öğretmenler için Sanal Zorba Farkındalık Ölçeği

Aşağıdaki Sanal Zorbalıkla ilgili olan ifadelerden sizin düşüncelerinizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Lütfen boş bırakmayınız. Katılımınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Sanal zorbalıktan endişelenirim.					
2. Sanal zorbalık olaylarıyla başa çıkmada kendimi yeterli bulurum.					
3. Okul personeline sanal zorbalıkla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.					
4. Öğretmenler, öğrencilere sanal zorbalığı önlemek için bir program uygulamalıdır.					
5. Sanal zorbalığın üstesinden gelebilmek için sınıf dışı etkinlikleri organize edilmelidir.					
6. Sanal zorbalığı belirlemek için öğrencilere anket uygulanmalıdır.					
7. Sanal zorbalıkla ilgili aileler bilgilendirilmelidir.					
8. Medya aracılığı ile sanal zorbalıkla ilgili bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.					
9. Öğrenciler sanal zorbalığın olumsuzluklarından kurtulması için psikolojik danışma yardımı almalıdır.					
10. Sanal zorbalık olaylarını önlemede ailelerden yardım alınmalıdır.					
11. Sanal zorbalık olaylarını önlemek için bu zorbalığı yapanlara cezalar verilmelidir.					
12. Sanal zorbalık olayları öğrenciler arasında yapılan şakalardır.					
13. Sanal zorbalık olaylarına maruz kalanlar bu olayları belli bir süre sonra unuturlar.					
14. Sanal zorbalık olayları öğrencilerin okul ilgisinin azalmasında etkili değildir.					

Sanal Zorbalıkla Başetme Ölçeği

Sanal zorbalık durumuyla karşılaştığınızda ya da karşılaştığınız durumda sizlerin olası tepkilerinin neler olabileceği sorulmaktadır. Sizi en iyi ifade eden seçeneği işaretleyiniz. <i>Lütfen boş bırakmayın.</i>	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katlıyorum	Kesinlikle Katlıyorum
1. Bilgisayarımı kapatırım.					
2. Bir daha bu araçları (bilgisayar, cep telefon / akıllı telefon, tablet vb.) kullanmam.					
3. Polise başvururum					
4. Gelen mesajları okumadan silerim.					
5. Ağlamaya başlarım.					
6. Yapılanları önemsemeden/ciddiye almadan hayatıma devam ederim.					
7. Ailemden yardım isterim.					
8. Arkadaşımdan yardım isterim.					
9. Öğretmenlerimden yardım isterim.					
10. Bana sanal zorbalık yapanları arkadaşlık listemden çıkarırım.					
11. Suç içeren mesajları saklarım.					
12. Kişisel bilgilerimin herkes tarafından görünmesini engellerim.					
13. Şaka ya da eğlenmek için yaptığını düşünerek önemsemem.					
14. Başka yerde kullanılmasını önlemek için paylaşımlarıma dikkat ederim.					
15. Web sitesi yöneticisine/şirketine durumu şikâyet ederim.					
16. Bir web sitesine üye olduğumda gerçek bilgilerimi yazmam.					
17. Bu tür olaylarla karşı karşıya kalmamak için sık sık elektronik posta adresimi, takma adı ve şifrelerimi değiştiririm.					
18. İnternet üzerinde daha önce sanal zorbalık olaylarına maruz kalan kişilerle konuşurum.					
19. Sanal zorbalık ile ilgili yazılanları internet (Blog, forum, facebook vb.) üzerinden araştırırım.					

